

1. Lihtsustatud õppe sotsiaalvaldkonna ainekava

AJALUGU

a. Õppeaine kirjeldus, eesmärk

Ajalooõpetusega taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

- 1) tunneb huvi mineviku vastu; teab, et minevik on olnud muutuv ja väga mitmekesine;
- 2) omab üldist ettekujutust Eesti ajaloost ja sellega seoses üldjoontes kogu maailma ajaloost;
- 3) kirjeldab abivahendite toel olulisi ajaloosündmusi, inimeste eluviisi ja tegevusalasid õpitud ajastutel;
- 4) teab, et maailmas toimunud sündmused on otseselt või kaudselt mõjutanud nii Eestis kui ka mujal Euroopas toimunud sündmusi; teab, et poliitikal on suur roll maailma riikide omavahelistes suhetes;
- 5) nimetab oma põhiõigusi ning kohustusi Eesti Vabariigi kodanikuna, kirjeldab Eesti riigi valitsemiskorda;
- 6) teab ja väärtustab kombeid ning traditsioone oma kultuuris; väärtustab kultuurilist mitmekesisust ning määratleb end oma rahva liikmena;
- 7) leiab infot eri teabeallikatest, oskab hinnata erinevate teabeallikate usaldusväärsust.

b. Ainetundide jaotus

ÕPPEAINE/KLASS I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
ajalugu					1	2	2	1

c. Õppetegevuse kirjeldus arenguperioodide kaupa

Õppetegevus 6.–7. klassis

6. klassis algav ajaloo õppimine võimaldab õpilastel suhestuda minevikuga.

Ajalooõpetuses lähtutakse õpilasest kui ajaloo osalejast.

Õpilasel kujundatakse arusaam, et ajalugu on ka tema enda lugu.

Toetatakse õpilase isiklikele kogemustele ning eelnevatele teadmistele ja kujutlustele, kesksel kohal on nende aktualiseerimine ja süstematiseerimine.

Ajalooaga tutvumine algab enamasti õpetaja suunamisel ja juhendamisel, kasutatakse praktilisi õpiülesandeid (nt vanematelt ja vanavanematelt teabe kogumine oma pere ja suguvõsa kohta).

Korraldatakse õppekäike muuseumidesse ja ajaloolistesse paikadesse, vaadatakse õppefilme.

Õppetegevuse käigus omandatakse mitmesuguseid oskusi (küsimuste esitamine,

teabe hankimine, eneseväljendamine), arendatakse koostööoskusi ja kujutlusvõimet.

Ajalootunnis kasutatavad õpitegevused (lugemine, küsimustele vastamine, arutlemine, jutustuse kuulamine, ümberjutustamine) toetavad õpilaste psüühiliste protsesside ja kõne arengut, sealhulgas sõnavara rikastumist. Uut teemat käsitlema asudes selgitatakse välja õpilase eelteadmised ja laiendatakse sõnavara, et vältida võimalike väärkujutluste kinnistumist ja uute kujunemist.

6. klassis omandatakse teadmisi õpilase lähiümbruse kohta.

7. klassis keskendutakse juba laiemalt Eesti ajaloo ja üldajaloo õppimisele.

Ajaloo õpetamisel on väga oluline muuseumide, ajalooa seotud paikade ja mälestiste külastamine, ajalugu tutvustavate filmide vaatamine ja muul viisil näitlikustamine.

Õppetegevus 8.–9. klassis

8. ja 9. klassis keskendutakse Eesti ajaloo seostele Euroopa ja maailma ajalooa. Euroopas ja maailmas toimunud sündmusi käsitletakse eeskätt Eesti ajaloo paremaks selgitamiseks ja ilmestamiseks. Rõhutatakse, et Euroopas toimunud sündmused on tugevasti mõjutanud Eestis toimunud sündmusi (sõjad, revolutsioonid, tootmissuhete muutused jms).

Ajalooõpetuse puhul seni olulisena rõhutatud põhimõtetele lisandub 8.–9. klassis tähelepanu pööramine otsestele ja kaudsetele põhjuslikele seostele.

8. klassi ajalooõpetuses on oluline tuua selgelt esile seosed varem õpituga.

9. klassis on põhitähelepanu lähiajaloo sündmustel, kuna just neil on igapäevaelus kõige tajutavam mõju õpilasele, tema perele/suguvõsale ja keskkonnale.

Kesksel kohal on õpetaja ja õpilase koostöö. Õpilane vajab õpetaja tuge ja juhendamist põhikooli lõpuni. Arvestades õpilaste lugemisraskusi, loetakse teksti klassis ühiselt ning analüüsitakse seejärel loetut õpetaja suunamisel, et tagada selle mõistmine.

Peale uute mõistete omandamise on olulisel kohal ka sõnavara laiendamine üldisemalt.

Põhikooli lõpuni on vajalik näitlikustamine, teavet ei saada ainult õppetekstidest, vaid ka teistest allikatest (õpetaja jutustus, õppefilm, kaardid, fotod jne). Suur os näitlikustamisest toimub teabe- ja sidetehnikavahendite toel.

Õppe raames tehakse õppekäike muuseumidesse ja ajaloolistesse paikadesse, näidatakse filme, mis kajastavad minevikus toimunud sündmusi jne

d. Lihtsustatud õppe taseme üldpädevuste ning kooli õppekavas kirjeldatud läbivate teemade ja käsitlemine aineõppes

1) Kultuuri- ja väärtuspädevus:

- teab, et ta on Eesti Vabariigi kodanik;
- teab, et on olemas erinevaid rahvaid ja kultuure;
- suhtub teistesse inimestesse lugupidavalt.

2) Sotsiaalne ja kodanikupädevus:

- teab oma peamisi õigusi ja kohustusi;
- peab kinni ühiselu reeglitest;
- oskab kaaslastega arvestada;
- oskab konfliktidesse sattudes otsida abi täiskasvanutelt.

3) Enesemääratluspädevus:

- mõistab, et õppimine on vajalik;
- saab aru, millised on tema võimed ja oskused;
- püüab erinevates olukordades võimetekohaselt toime tulla;
- peab tähtsaks tervislikku eluviisi.

4) Õpipädevus:

- õpib võimetekohaselt;
- oskab oma tegevusi planeerida;
- oskab õppetöös ja elulistes situatsioonides kasutada (abiga) erinevaid infoallikaid;
- tunneb huvi uute teadmiste ja oskuste vastu.

5) Suhtluspädevus:

- arvestab suhtlemisel olukorra ja kaaslastega;
- väljendab arusaadavalt oma soove, seisukohti ja arvamusi;
- loeb ja kirjutab võimetekohaselt;
- kasutab (abiga) erinevaid infoallikaid.

6) Matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogia pädevus:

- kasutab õppetöös matemaatika-, tehnoloogia- ja loodusteaduslikke teadmisi ja oskusi võimetekohaselt;
- hoolib loodusest ja keskkonnast.

7) Ettevõtlikkuspädevus:

- on töökas ja tegus;
- leiab sobivaid võimalusi õppimise jätkamiseks ka pärast põhikooli lõpetamist;
- teab, et oma tegude eest tuleb vastutada.

8) Digipädevus:

- kasutab infotehnoloogilisi vahendeid võimetekohaselt ja sihipäraselt;
- teab turvalise ja viisaka internetikasutuse põhitõdesid.

e. Ainetevahelise lõimingu rakendamine.

Ajalugu ja eesti keel

- Arendatakse lugemis- ja kirjutamisoskust.
- Arendatakse info leidmise oskust.
- Arendatakse eneseväljendusoskust.

Ajalugu ja võõrkeeled

- Õpetatakse korrektselt hääldama ja kirjutama võõrapäraseid nimesid ja sõnu.
- Tutvustatakse teiste rahvaste ajalugu ja kultuuri.

Ajalugu ja matemaatika

- Õpetatakse mõistma ajalooliste sündmuste järgnevust, kasutades ajatelge.
- Toetudes matemaatilistele oskustele arvutatakse sündmuste toimumisaega ja sellest möödunud aega.
- Kinnistatakse teadmisi ajaühikutest (kuupäev, aasta, aastakümme, sajand, aastatuhat).
- Kinnistatakse teadmisi Rooma numbritest.

Ajalugu ja loodusõpetus

- Käsitletakse liikide arengut läbi aegade.
- Õpetatakse taime- ja loomaliikide ning loodusvarade kasutuselevõttu läbi ajaloo.
- Käsitletakse inimeste suhteid loodusega erinevatel ajaperioodidel.
- Käsitletakse loodusteaduste arengut läbi aegade.
- Korraldatakse temaatilisi õppekäike.

Ajalugu ja inimeseõpetus

- Käsitletakse inimese tervisekäitumist läbi aegade.
- Käsitletakse toidu- ja joogikultuuri muutumist läbi ajaloo.
- Käsitletakse inimsuhete ja eluviiside muutust läbi aegade.

Ajalugu ja kunstiained

- Tutvustatakse tuntud heliloojaid ja kunstnikke ning nende teoseid läbi aegade.
- Tutvustatakse eri ajastute muusikat.
- Käsitletakse ehituskunsti muutumist ja arengut aegade jooksul.
- Korraldatakse kunstiteemalisi õppekäike (näituste ja muuseumide külastamine, filmide vaatamine).

Ajalugu ja kehaline kasvatus

- Tutvustatakse tuntud sportlasi ja nende saavutusi läbi aegade.
- Tutvustatakse antiikolümpiamänge.
- Korraldatakse õppekäike (näituste ja muuseumide külastamine, filmide vaatamine).

Ajalugu ja tööõpetus

- Tutvustatakse tööriistade ja -võtete arengut ning eri materjalide kasutuselevõttu.
- Tutvustatakse tehnika ajalugu ja kuulsaid leiutajaid.

f. Õpitulemused kooliastmeti

Õpitulemused II kooliastmes

6. klassi lõpetaja:

- 1) tunneb huvi oma pere, kodukohta ja kodumaast vastu;
- 2) mõistab ajatelje abil sündmuste ajalist järgnevust ja ajaloo jaotamist ajastuteks;
- 3) tajub eluolu ja esemelise keskkonna muutumist läbi aja;
- 4) teab, kuidas muutus inimeste eluolu muinasajal;
- 5) teab mõnd olulist ajaloolist isikut ja tema rolli ajaloos.

Õpitulemused III kooliastmes

9. klassi lõpetaja:

- 1) teab, kuidas on läbi ajaloo muutunud eestlaste eluolu ja esemeline keskkond;
- 2) teab mõningaid Eesti ajalugu mõjutanud sündmusi Euroopa ja maailma ajaloos;
- 3) teab uusaja ja lähiajaloo sündmusi Eesti ajaloos;
- 4) mõistab oluliste isikute rolli Eesti, Euroopa ja maailma ajaloos;
- 5) mõistab ajatelje abil sündmuste ajalist järgnevust ja ajaloosündmuste täpset dateerimist;
- 6) teab Eesti Vabariigi valitsemiskorda ja seda, kuidas riik toimib; väärtustab oma kodumaad ja selle kodanikuks olemist.

g. Õpitulemused ja õppesisu klassiti

Õpitulemused 6. klassis

TEEMA	ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU	MÕISTED	PRAKTILISED TÖÖD, ÕPIPROJEKTID, ÕPPETEGEVUS VÄLJASPOOL KLASSIRUUMI
Sissejuhatus	Mõistab, et ajalugu on lugu erinevatest aegadest; Mõistab, et ajatelg kujutab aja kulgemist ning oskab sellele märkida oma sünniaja ning käesoleva aasta Näitab perepilte ja räägib oma pereliikmetest; Nimetab oma lähisugulasi ja teab nende ameteid;	Mis on ajalugu? Ajaarvamine Mida me minevikust mäletame? Suguvõsa ajalugu Minu suguvõsa	Ajatelg; Jeesus Kristus, mõisted eKr ja pKr; aastakümme, -sada (sajand), -tuhat; perekond; põlvkond; sugupuu; esivanemad; sugulased ja hõimlased;	Sugupuu koostamine vanemate või õpetaja abiga. Ühistöö koos õpetajaga: internetiotsing kodukohta ajaloo kohta

	<p>Oskab nimetada seiku oma lapsepõlvest ja räägib oma kodust; Koostab oma pere sugupuu; saab eluliste näidete varal aru mõistete "sugupuu", "põlvkond" ja "esivanemad" tähendusest; Peab oluliseks põlvkondade vahelisi sidemeid ja hindab teadmisi oma sugulaste kohta; Mõistab, et möödunud sündmused nii tema enda elus kui ka ümbritsevas maailmas ongi ajalugu</p>		ajalugu.	
Meenutused kui ajalooallikad	<p>Oskab nimetada sarnasusi ja erinevusi enda vanemate ning vanavanemate lapsepõlve vahel; Oskab nimetada sarnasusi ning erinevusi linna- ja maainimeste elus tänapäeval ja minevikus; Oskab võrrelda koolielu tänapäeval ja minevikus; Oskab võrrelda inimeste toitumis- ja riietumisvõimalusi minevikus ja tänapäeval.</p>	<p>Vanemate (ema, isa) lapsepõlve aegne elu maal Vanemate lapsepõlve aegne elu linnas Vanavanemate elu maal nende noorusajal Vanavanemate elu linnas nende noorusajal Kool läbi aegade Toit inimeste elus eri aegadel Eri ajastute inimeste rõivad</p>	lapsepõlv; minevik ja tänapäev	vanemate ja vanavanemate küsitlemine vastavalt õpetaja antud ülesandele; vana foto/pildi leidmine ja selle uurimine vastavalt õpetaja antud ülesandele
Kirjalikud ja esemelised ajalooallikad	<p>Uurib ja iseloomustab mõnd vana eset ning võrdleb seda tänapäevasega;</p>	<p>Vanad asjad jutustavad minevikust Muuseum</p>	muuseum ja arhiiv; ajalooallikas ; rehetare;	muuseumitund; õppekäik; filmikatkendite vaatamine.

	<p>nimetab olulisemaid Eesti/kodukoha muuseume; teab, milleks on muuseumid vajalikud ja mida seal eksponeeritakse; nimetab ja eristab ajalooallikaid; teab, milleks arhiivid on vajalikud ja mida seal säilitatakse; nimetab kodukoha vanemaid hooneid/linnamägesid/kalmistuid; võrdleb tänapäevaseid ja vanu hooneid ning elamistingimusi; teab, et maapõuest võib leida esemeid, ehitisi ja säilmeid, mis annavad ajaloo kohta teavet; oskab nimetada mõningaid eesti filme ja raamatuid, mis käsitlevad ajaloosündmusi.</p>	<p>Kirjalikud ajalooallikad, arhiiv Vanad ehitised jutustavad minevikust Rehetare Ajaloo jäljed maastikul ja maapõues Raamatud räägivad ajaloost Filmid räägivad ajaloost</p>	<p>arheoloog; kalmistu ja kalme; linnamägi.</p>	
<p>Kodukoht läbi aegade</p>	<p>Teab, millised leiud viitavad esmasele inimasustusele; teab üldist inimeste eluolust eri ajastutel (elukoht, eluviis, tegevused); oskab võrrelda tänapäevast ja vanavanemate lapsepõlveaegset kodukohta.</p>	<p>Esimesed märgid inimasustusest Eesti aladel Kodukoht muinasajal Kodukoht keskajal Kodukoht vanavanemate lapsepõlves Eluolu kodukohas kaasajal Kordamine</p>	<p>jääaeg, muinasaeg, keskaeg, uusaeg, uusim aeg; inimasustus.</p>	<p>õpetaja antud ülesandega mõne kodukoha ajaloolise objekti vaatlemine.</p>

Õpilane:

- 1) tunneb huvi oma perekonna ajaloo ja sellega seotud minevikusündmuste vastu;
- 2) teab, et kodukoht ja elutingimused on ajaloo käigus muutunud;
- 3) tajub mineviku ja oleviku seoseid;
- 4) mõistab ajalist järgnevust ajateljel, omab üldist ettekujutust kodukoha ajaloo perioodidest.

Õpitulemused 7. klassis

TEEMA	ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU	MÕISTED	PRAKTILISED TÖÖD, ÕPIPROJEKTI D, ÕPPETEGEVUS VÄLJASPOOL KLASSIRUUMI
Muinasaeg	Joonistab ajatelje ning märgib sellele erinevad ajastud; kirjeldab lühidalt inimeste eluolu kiviajal; nimetab piltide abil esimesi koduloomi ja põllukultuure; selgitab põhjuseid, miks inimene loobus rändavast eluviisist; kirjeldab näidete varal, kuidas muutus tööriistade materjal ja kvaliteet metallide kasutuselevõttuga; kirjeldab näidete varal, kuidas looduslikud tingimused kujundasid muinasaja inimeste eluolu.	Ajaarvamisest Kiviaeg Tule kasutuselevõtt Karjakasvatuse ja põlluharimise algus Metallide kasutuselevõtt Looduslike tingimuste osa inimkonna arenemisel Muinasaja ajajärgud ja nende üldisloomustus: kordamine	korilus, korilased ja kütid; tulekivi; metall ja sulam; tina, vask, pronks, raud.	võimalusel lõkke süütamine/ahju tule tegemine; erinevate metallide (vask, tina, raud) ja pronksi (sulam) uurimine; erinevate põllukultuuride uurimine ja võrdlemine (nt nisu ja oder)
Muinasaeg Eestis	Teab, kuidas tekkis ja lõppes jääaeg;	Jääaja lõpp ja esimesed	jääaeg;	võimalusel tööõpetuse

	<p>joonistab ajatelje ning märgib sellele muinasaja ning esimeste teadaolevate asulate tekkeajad Eesti alal, teab esimesi asulakohti Eesti aladel ning mida sealt on leitud; leiab Euroopa kaardilt Eesti asukoha; näitab Eesti kaardil esimesi asulakohti; kirjeldab eestlaste eluolu muinasajal ja selle lõpul; nimetab eestlaste naaberriikide ja -riike ja näitab neid kaardil.</p>	<p>inimasustuse jäljed Eesti aladel Muistsete eestlaste eluolu Eestlased muinasaja lõpus Eestlaste naaberriigid ja kujunevad riigid Kordamine</p>	<p>inimasustus ja asula; muistne; ohverdamine ja hiied; linnus; riik; naaberriik ja -riik.</p>	<p>tunnis luust või sarvest mõne eseme valmistamine, nõõri punumine; koriluslik õppekäik parki/metsa.</p>
Vanaaeg	<p>Märgib ajateljele vanaaja ning selle olulisemad daatumid (nt kirja teke, Cheopsi püramiidi rajamine, Suure Hiina müüri ehitamine jne); teab, miks vanaaja riigid tekkisid suurte jõgede äärde; nimetab vanaaja riikidest pärinevaid leiutisi ja uuendusi (nt ehitused); nimetab vanaaja riikide kultuurisaavutusi; selgitab abiga olulisemaid teemakohaseid mõisteid;</p>	<p>Mesopotaamia Vana-Egiptus Vana-India Vana-Hiina Vana-Kreeka Vana-Rooma Ristiusu teke Kordamine</p>	<p>tamm, kanal ja niisutusviljelus kliima; kiilkiri; kultuur; sumerid; seadused; linnriik; tempel, jumalad ja preestrid; valitsejad (vaarao, kuningas, keiser); ori; püramiid ja muumia; papüürus ja hieroglüüfid; olümpiamängud; tsement; gladiaator; ladina keel;</p>	<p>kodukoha pühakoja külastamine; mõne antiikolümpia ala katsetamine kehalise kasvatuses tunnis</p>

	teab, kuidas ristiusk tekkis ja millised on ristiusu põhimõtteid.		kristlus ja piibel.	
Keskajast ja feodaalkorrast	Märgib ajateljele keskaja; nimetab põhilisi ühiskonnaklasse; kirjeldab lühidalt talupoegade ja feodaalide elu; kirjeldab piltide abil keskaegset linna (nt Tallinna näitel) ja selle elanikke ning nende tegevusalasid; teab, mis on kirik ja mis on selle ülesanded; teab, millist rolli omas kirik keskaja inimese elus; teab, miks katoliku kirik algatas ristisõjad	Keskaja üldiseloomustus Põlluharimise areng keskajal Talupoegade eluolu Feodaalide eluolu Keskaegsed linnad Ristiusu kirik ja ristisõjad Kordamine	keskaeg; feodaal; teotöö; vaimulik; naturaalmajandus; pärisorjus; rüütel ja kannupoiss; raekoda, raad; tsunft; meister, sell, õpipoiss; katoliku kirik; paavst, piiskop, preester; klooster, munk ja nunn; pühak, palverännak; rüütliordu; ristisõda.	kirikumuusika kuulamine; tutvumine keskaegsete relvadega, puidust relva valmistamine tööõpetuse tunnis.
Eestlaste muistne vabadusvõitlus	Märgib ajateljele muistse vabadusvõitluse toimumisaaja; mõistab näidete varal, miks ristisõda meie aladele laienes; teab, millistest riikidest ristisõdijad tulid; teab muistse vabadusvõitluse olulisemaid lahinguid ja nende tulemusi ning tähtsamaid isikuid; teab, kuidas lõppes muistne vabadusvõitlus, mis	Liivlaste ja lätlaste alistamine ristisõja käigus Muistse vabadusvõitluse algus Muistse vabadusvõitluse olulisemad lahingud Taanlased Põhja-Eestis Muistse vabadusvõitluse lõpp	ristitu ja pagan; Mõõgavendade ordu; eestlaste vanemad; muistne vabadusvõitlus; kroonika ja kroonik; kiviheitemasin, piiramistorn; katk.	

	see eestlastele kaasa tõi ja mis oli kaotuse põhjuseks.	Miks eestlased lüüa said? Kordamine		
Eestlased võõra võimu all	Nimetab kaardi abil, kes valitsesid Eesti alaid pärast muistset vabadusvõitlust; märgib ajateljele Jüriöö ülestõusu ja reformatsiooni toimumisajad; selgitab eestlaste olukorda pärast võõra võimu alla sattumist; selgitab, miks Jüriöö ülestõus algas, kirjeldab sündmuste käiku; teab, kuidas Jüriöö ülestõus lõppes ja mida see eestlastele kaasa tõi; nimetab ja näitab kaardil keskaegseid linna Eesti aladel; kirjeldab piltide abil keskaegset Tallinna ja selle kaitserajatisi; teab, kes oli Martin Luther ja millised uuendused ta algatas.	Eesti ala pärast vallutust Jüriöö ülestõus Keskaegsed linnad Eestis Keskaegne Tallinn Reformatsioon Kordamine	Liivimaa; kümnis; mõis; Hansa liit; reformatsioon; luteri usk.	
Eesti varauusajal	Nimetab kaardi abil meie naaberriike ja - rahvaid; märgib ajateljele Liivi sõja toimumisaja ja Tartu Ülikooli asutamisaja; nimetab Liivi sõjas osalenud riike ja selgitab üldist sündmuste käiku;	Eestlaste naabrid enne Liivi sõda Liivi sõda Eesti Rootsi riigi koosseisus Eestikeelse koolihariduse algus Tartu Ülikool Kordamine	kubermang; gümnaasium; talurahvakool; ülikool; õpetajate seminar; pastor.	

	<p>kirjeldab lühidalt talupoegade elu muutust Rootsi ajal; teab, et Rootsi ajal hakati mõtlema maarahva harimisele ning tegevust alustasid esimesed talurahvakoolid; teab, kes oli Forselius, mis rolli omas kohalikus hariduselus tema loodud õpetajate seminar; teab, kuidas asutati Tartu Ülikool, mida seal õpetati; võrdleb Rootsi-aegset ja tänapäeva kooli.</p>			
<p>Suured leiutused ja avastused</p>	<p>Nimetab hiliskeskajalisi teadussaavutusi; näitab kaardil ja nimetab riike, kust maadeavastajad teele asusid ning kuhu nad jõudsid; märgib ajateljele Ameerika avastamise Columbuse poolt ning Magalhãesi ümbermaailmareisi toimumisaja; nimetab muutusi meresõidu arengus; teab Kolumbuse tähtsust ajaloos; räägib abivahendite toel esimesest reisist ümber maailma; selgitab, mida tõi endaga kaasa maadeavastused;</p>	<p>Teaduse ja tehnoloogia areng keskaja lõpul Trükikunsti leiutamine Tulirelvade kasutuselevõtmine ja kaitseehitiste muutumine Meresõidu arenemine ja Ameerika avastamine Esimene teekond ümber maailma Kordamine</p>	<p>pärgament; trükipress; püssirohi ja tulirelvad; vürtsid; kompass; karavell; indiaanlane; asumaa; põliselanik.</p>	

	nimetab asumaadest Euroopasse toodud põllukultuure, loomi ja kombeid.			
--	---	--	--	--

Õpilane:

- 1) selgitab õpitava ajalooajalooperioodiga seostuvaid olulisemaid põhimõisteid;
- 2) nimetab tähtsamat muinasajast ja selle perioodidest (kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg), kirjeldab muinasaja inimese eluviisi ja tegevusalasid;
- 3) teab vanaaja kultuure ja oskab nimetada ajastu olulisemaid saavutusi ja leiutisi;
- 4) kirjeldab kõige üldisemal kujul keskaja olemust;
- 5) teab keskaja Euroopa eluolu muutusi, avastusi ja leiutisi;
- 6) teab olulisemaid sündmusi, mis leidsid aset keskajal Eesti aladel.

Õpitulemused 8. klassis

TEEMA	ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU	MÕISTED	PRAKTILISED TÖÖD, ÕPIPROJEKTID, ÕPPETEGEVUS VÄLJASPOOL KLASSIRUUMI
Maailm uusajal	Märgib ajateljele uusaja kokkuleppelise alguse, Ameerika iseseisvussõja, Suure Prantsuse revolutsiooni, Napoleoni sõjakäigud; nimetab ja näitab kaardil suuremaid Euroopa riike ja Põhja-Ameerikat; selgitab lühidalt piltide abil Ameerika iseseisvuspüüdlusi, sõja käiku ja tulemusi; nimetab lühidalt piltide abil Suure Prantsuse revolutsiooni olulisemaid sündmusi, tähtsamaid tegelasi ja saavutusi;	Mis on uusaeg? Euroopa uusaja algul Ameerika iseseisvussõda ja USA sünd Suur Prantsuse revolutsioon Napoleoni sõjad Euroopa pärast Napoleoni sõdu Tööstusrevolutsioon ja olulisemad leiutised Kordamine	uusaeg; revolutsioon ; kodanlus; parlament; kapitalism ja kapital; aurumasin, aurulaev ja vedur; manufaktuur ja vabrik; tooraine; asumaa ehk koloonia; sisse- ja väljarändaja ; terror; palgasõdur ja nekrut;	

	<p>kirjeldab lühidalt piltide abil Napoleoni sõjakäike ja nimetab tema olulisemaid saavutusi;</p> <p>kirjeldab lühidalt kaardi abil mõne Euroopa riigi saatust pärast Napoleoni sõdu;</p> <p>kirjeldab lühidalt piltide abil, kuidas tööstusrevolutsioon muutis maailma: üleminek tööstuslikule tootmisele (aurumasin), muutused transpordis (auruvedur ja -laev), fotograafia jne.</p>		<p>partisan;</p> <p>pärisorjus.</p>	
<p>Eesti Tsaari-Venemaa võimu all</p>	<p>Märgib ajateljele Põhjasõja toimumisaja, pärisorjuse kaotamise Eesti- ja Liivimaal; nimetab ja näitab kaardil suuremaid Euroopa riike; teab, kuidas muutus talupoegade elu pärast pärisorjuse kaotamist; võrdleb lühidalt skeemi abil päris- ja teoorjust; kirjeldab piltide abil mõisnike elu; selgitab teo- ja raharendi erinevust, teab, kuidas algas talude päriseksostmine; teab, mis põhjustas talupoegade hulgas pahameelt ning põhjustas rahutusi</p>	<p>Põhjasõda ja Peeter I Eesti pärast ühendamist Venemaaga, muudatused majanduses Talupoegade koormiste suurendamine Pärisorjus, selle kaotamine ja asendamine teoorjusega Mõisnike eluolu Teorendilt raharendile ja talude päriseksostmine Talurahvarahutused, Mahtra sõda Kordamine</p>	<p>ikaldus;</p> <p>tsaar;</p> <p>baltisaksa mõisnik;</p> <p>Balti erikord;</p> <p>pearahamaks;</p> <p>teoorjus, koormis; raharent; kinnis- ja vallasvara; mõisa ametimehed :</p> <p>mõisavalitseja, kubjas, aidamees, kõrtsmik, mölder, meier.</p>	
<p>Eesti talurahva elu 19. sajandil</p>	<p>Märgib ajateljele 19. sajandi;</p>	<p>Talupere Talu hooned</p>	<p>talupere: peremees, perenaine,</p>	<p>vanaaegse tööriista uurimine;</p>

	<p>nimetab piltide abil talupere liikmed ja nende rollid; nimetab piltide abil taluhooneid ja nende otstarvet; nimetab pudulajuseid, keda talus peeti; kirjeldab pildi abil rehielamut ja selle sisustust; teab, milline otstarve oli rehielamul vilja töötlemisel; nimetab piltide abil talupere olulisemaid töid ning tööriistu; kirjeldab lühidalt talupere igapäevast ja pühadeaegset toidulauda ning võrdleb neid tänapäevastega; võrdleb 19. sajandi ja tänapäeva inimeste igapäevaelu; nimetab kalendri abil olulisemaid rahvakalendri tähtpäevi ja teab mõningaid kombeid; kirjeldab piltide/filmi näitel koolielu 19. saj talurahvakoolis ja võrdleb seda tänapäevasega; nimetab õppeaineid valla- ja kihelkonnakoolis ja võrdleb neid oma tunniplaani.</p>	<p>Talupere aastaringised tööd Talurahva söök ja söögikombed Rahvakalender ja rahvakombed Talurahvakoolid Kordamine</p>	<p>sulane ja teenijatüdruk, karjane; rehielamu, suitsutare; rehepeks; vald ja kihelkond; vallakool ja kihelkonnakool; koolmeister ja köster; estofiil; pudulojus; leer, leeriõpetus.</p>	<p>mõne talurahvatoidu valmistamine ja maitsmine.</p>
--	--	---	--	---

<p>Rahvuslik ärkamisaeg</p>	<p>Märgib ajateljele ärkamisaja olulisemad sündmused; nimetab lühidalt ärkamisajale eelnenud sündmusi ja tegelasi; nimetab piltide abil ärkamisaja tähtsamaid tegelasi ja teab nende olulisemaid saavutusi; nimetab Eesti esimesi kutselisi teatreid ja linna, kus need kodulinna; teab, kelle eestvõttel, millal ja kus toimus esimene üldlaulupidu ning kirjeldab seda sündmust lühidalt; selgitab, mis on rahvaluule; teab, kuidas pandi alus Eesti Rahva Muuseumi kogudele.</p>	<p>ärkamisaja eellugu ja Kr. J. Peterson Fr. R. Kreutzwald ja „Kalevipoeg“ J. V. Jannsen ja „Postimees“ Vanemuise Selts ja I üldlaulupidu L. Koidula ja Eesti teatri algus J. Hurt C. R. Jakobson Kordamine</p>	<p>ärkamisaeg; rahvaluule; eepos; kadasaks</p>	<p>"Postimehest" mõne uudise lugemine; "Kalevipojast" mõne katkendi lugemine; "Mu isamaa, mu õnn ja rõõm" laulmine/kuulami ne; tutvumine L. Koidula loominguga; mõne museaalse väärtusega eseme toomine kooli ja selle ühine uurimine.</p>
<p>Tööstuse areng/venesta misaeg</p>	<p>Märgib ajateljele Eesti rahvusvärvide esmase kasutuselevõtu (EÜS-i lipp); näitab kaardil 19. saj lõpu Eesti tööstuslinna ja raudteeühendusi; kirjeldab piltide abil tööliste elu- ja töötingimusi 19. sajandi lõpus ning võrdleb neid tänapäevaste oludega; kirjeldab lühidalt ja näidete varal, miks venestamine algas ning milles see seisnes; nimetab piltide abil rahvusliku liikumise juhte venestamisajal;</p>	<p>Esimesed vabrikud ja raudteed Eestis Tööliste elu Venestamisaeg Rahvuslik liikumine venestamisajal EÜS ja Eesti rahvusvärvide algus J. Tõnisson ja „Postimees“ Karskus- ja spordiseltsid, G. Lurich Kordamine</p>	<p>venestamine ; üliõpilasselt s; karsklane.</p>	

	nimetab piltide abil tuntumaid spordiseltsidest võrsunud spordikuulsusi.			
Eesti XX sajandi alguses	Märgib ajateljele 1905. a revolutsiooni; näitab kaardil Vene impeeriumi; nimetab lühidalt revolutsiooni põhjusi ning selgitab piltide abil selle sündmusi; kirjeldab lühidalt näitvahendite toel 1905. a sündmusi Eestis: streigid, mõisate põletamine, karistussalkade tegutsemine; näitab kaardil maid, kuhu eestlased väljarändasid; nimetab piltide abil 20. saj alguse tuntumaid Eesti kirjanikke, kunstnikke ja heliloojaid ning olulisi kultuurisündmusi (Eesti Rahva Muuseumi ja esimese eestikeelse keskkooli avamine).	Eesti majandus XX sajandi algul 1905.-1907. aasta revolutsioon Revolutsioonisündmused Eestis Eesti enne I maailmasõda, väljarändamine Eesti kultuur XX sajandi algul Kordamine	impeerium; linnapea; majanduskriis; streik, meeleavaldus; riigiduum.	
Maailm enne ja pärast I maailmasõda	Märgib ajateljele I maailmasõja toimumisaja, 1917. a revolutsiooni; nimetab piltide abil 19. saj lõpu ja 20. saj alguse olulisemaid leiutisi (kino, auto, lennuk jne); näitab kaardil impeeriume ja nende asumaid;	Suured leiutused ja avastused Suurriikide ajastu (Briti impeerium, Ameerika Ühendriigid, Tsaari-Venemaa, Saksamaa, Prantsusmaa)	bolševikud ehk enamlased; nõukogude võim; kommunistlik partei.	

	nimetab lühidalt I maailmasõja põhjusi ja kirjeldab selle algust; nimetab piltide abil I maailmasõja käigus kasutusele võetud sõjalisi uuendusi; näitab kaardil pärast I maailmasõda tekkinud uusi riike; kirjeldab lühidalt rahva olukorda tsaari-Venemaal ning selgitab, miks ja kuidas revolutsioon aset leidis; kirjeldab piltide ja kaardi abil sündmusi Eestis 1917. aastal; teab, kuidas ja millal Eesti iseseisvus.	I maailmasõja põhjused ja algus 1917. aasta revolutsioon Venemaal ja Nõukogude võimu kehtestamine I maailmasõja lõpp Sündmused Eestis 1917. aastal Sündmused Eestis 1918. aastal Kordamine		
--	---	---	--	--

Õpilane:

- 1) selgitab üldisi fakte uusaja sündmustest ja inimeste elu-olust Eestis kuni Esimese maailmasõja lõpuni;
- 2) nimetab Euroopa ja maailma uusaja tähtsamaid sündmusi, mis on mõjutanud Eesti ajalugu;
- 3) tunneb huvi Eesti mineviku vastu Euroopas;
- 4) teab, et Euroopas toimunud sündmused on oluliselt mõjutanud Eesti ajalugu;
- 5) kirjeldab, kuidas majanduslikud ja ühiskondlikud muutused on mõjutanud inimeste elukorraldust;
- 6) teab, et inimeste teadmised on kujunenud suhtlemises teiste rahvastega;
- 7) kõrvutab ajateljel mõningaid olulisi Eestis ja Euroopas toimunud sündmusi;
- 8) tunneb ajaperioodi iseloomulikke tunnuseid.

Õpitulemused 9. klassis

TEEMA	ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU	MÕISTED	PRAKTILISED TÖÖD, ÕPIPROJEKTID, ÕPPETEGEVUS VÄLJASPOOL KLASSIRUUMI

Eesti Vabadussõda	Märgib ajateljele Vabadussõja toimumise ja Tartu rahu sõlmimise aja; näitab kaardil Vabadussõja käiku ja nimetab olulisemaid lahinguid; nimetab piltide abil Vabadussõja-aegseid olulisemaid tegelasi; kirjeldab lühidalt piltide ja kaardi abil sõda Landeswehriga; selgitab lühidalt, miks oli võit Landeswehri üle eestlaste jaoks oluline (Võidupüha tähistamine); kirjeldab, kuidas ja mis tingimustel lõppes Vabadussõda; kirjeldab, millal, kus ja kelle vahel sõlmiti Tartu rahu.	Vabadussõja algus Eesti vabastamine Sõda Landeswehriga Vabadussõja lõpp ja Tartu rahu sõlmimine Kordamine	okupatsioon ; Punaarmee; pataljon; soomusrong ; Vene valgekaartlased; Landeswehr ; Võidupüha; delegatsioon ; vaherahu.	
Eesti Vabariik 1918-1940	Märgib ajateljele Eesti esimese iseseisvusaja; näitab kaardil Eestit ja nimetab tema tähtsamaid välispartnereid; nimetab piltide abil Eesti põllumajanduse ja tööstuse põhilisemat toodangut; nimetab piltide abil Eesti olulisemaid poliitika- ja kultuuritegelasi; nimetab esimese iseseisvusaja tähtsamaid haridusasutusi (TÜ,	Asutav Kogu ja maareform Eesti Vabariigi sise- ja välispoliitika Põllumajandus, tööstus, kultuur ja haridus Eesti Vabariigis Kordamine	maareform; Asutav Kogu; põhiseadus; demokraatia ; riigipööre; vapsid; põllutöökool, kodumajanduskool; masinaühistus; talgud; põlevkivi ja fosforiit;	võimalusel osalemine talgutel.

	TTÜ, Kõrgem Sõjakool)		majanduskriis	
Maailm kahe maailmasõja vahel	Märgib ajateljele maailmasõdade vahelise aja; näitab kaardil ja nimetab Euroopa riike pärast I maailmasõda; kirjeldab piltidele toetudes Saksamaa ja selle elanike olukorda pärast I maailmasõda; kirjeldab lühidalt (abiga), kuidas Hitler võimule tuli; kirjeldab piltidele toetudes eluolu Nõukogude Liidus; nimetab piltide abil Nõukogude Liidu valitsejaid (Lenin, Stalin).	Saksamaa pärast I maailmasõda Kommunistlik Nõukogude Liit Kordamine	füürer; natsid; diktaator; koonduslaager; juudid; NSVL; kolhoos.	
Eesti kaotab iseseisvuse. 1939-1940	Märgib ajateljele MRP sõlmimise, Talvesõja alguse, Eesti okupeerimise ja juuniküüditamise aja; näitab kaardil ja nimetab, kuidas Euroopa riigid MRP salaprotokollil alusel jaotati; näitab Eesti kaardil Punaarmee baaside asukohti ja põhjendab abiga nende valikut; kirjeldab abiga, kuidas Eesti kaotas iseseisvuse; kirjeldab abiga, kuidas toimus juuniküüditamine;	Molotovi-Ribbentropi pakt Nõukogude Venemaa tegevus naaberriikide suhtes pärast MRP-d Eesti okupeerimine ja liitmine NSV Liiduga Kordamine	pakt; salaprotokoll; neutraalne; ultimaatum; baas; okupatsioon; ENSV; küüditamine.	

	kirjeldab abiga, miks Talvesõda algas ja kuidas see lõppes.			
Teine maailmasõda 1939-1945	Märgib ajateljele II maailmasõja toimumisaja; näitab kaardil ja nimetab olulisemaid sõjas osalenud riike; kirjeldab lühidalt piltidele toetudes II maailmasõja käiku ja selle tulemusi; kirjeldab lühidalt piltide abil okupatsioonide aegset elu Eestis; kirjeldab lühidalt eestlaste valikuid sõja ajal ja nimetab, kelle poolel sõditi; kirjeldab lühidalt, kuidas sõda Eesti ja eestlaste jaoks lõppes; kirjeldab, kuidas sõda mõjutas kodukohta; näitab kaardil ja nimetab riike, kuhu eestlased sõja lõpus põgenesid.	II maailmasõja käik Okupatsioonid ja sõjasündmused Eestis Sõjategevuse lõpp Eestis Kordamine	blokaad; aatompomm; ; kaardisüsteem; Eesti Leegion; Eesti Laskurkorpused; metsavennad; soomepoisid.	
Eesti ja muu maailm pärast II maailmasõda	Märgib ajateljele II maailmasõja lõpu, Eesti taasiseseisvumise ja Nõukogude Liidu lagunemise; näitab kaardil ja nimetab Euroopa riike pärast II maailmasõda; kirjeldab lühidalt suurriikide vahelisi suhteid pärast II maailmasõda;	Maailm pärast II maailmasõda, külm sõda Nõukogude Eesti Nõukogude Liidu kokkuvarisemine (Eesti taasiseseisvumine Kordamine	külm sõda; NATO; Balti kett; plaanimajandus ja turumajandus.	

	<p>kirjeldab abiga, kuidas toimus märtsiküüditamine; kirjeldab näidetele tuginedes elu Nõukogude Eestis; kirjeldab piltidele toetudes Eesti taasiseseisvumisele viinud sündmusi (fosforiidisõda, õlalaulepod, Balti kett); nimetab põhjusi ja sündmusi, miks NSVL kokku varises.</p>			
<p>Ühiskonnaõpetus</p>	<p>teab, et tähtsaim seadus on põhiseadus, kus on kirjas inimeste õigused ja kohustused ning toob nende kohta näiteid; nimetab riigi sümboleid; nimetab võimul olevat presidenti ja peaministrit; nimetab piltide abil kõiki Eesti presidente; nimetab erakondi; nimetab linnapead/vallavanemat; nimetab ameteid, kes tagavad riigi siseturvalisust (politsei, päästeamet, kiirabi) ja kirjeldab lühidalt nende ülesandeid; oskab vajadusel abi kutsuda (112); kirjeldab lühidalt kaitseväge ja kaitseliidu ülesandeid ja teab nende erinevust;</p>		<p>riigi sümbol; riigikogu; valitsus, peaminister ja ministrid; kandidaat; riigieelarve; riigipea, president; partei ehk erakond; vallavolikogu/linnavolikogu; vallavanem/linnapea; vallavalitsus/linnaavalitsus; kohtunik, prokurör, advokaat; ÜRO, NATO ja EL</p>	<p>omavalitsuse kaasava eelarve hääletusel osalemine; võimalusel mõne väeosa, päästekomando või politseijaoskonna külastamine; riigikogu külastamine;</p>

	teab, millega tegelevad kohtud; teab, mis on kohtuniku, prokuröri ja advokaadi roll kohtuistungil; nimetab olulisemaid rahvusvahelisi organisatsioone, kuhu Eesti kuulub ja teab nende sümboleid.			
--	---	--	--	--

Õpilane:

- 1) selgitab üldisi fakte uusaja sündmustest ja inimeste eluolust Eestis Esimese maailmasõja lõpust tänapäevani;
- 2) tunneb huvi Eesti riigi mineviku vastu;
- 3) teab, et maailmas toimunud sündmused on otseselt või kaudselt mõjutanud nii Eestis kui ka mujal Euroopas toimunud sündmusi;
- 4) omab üldist ettekujutust Eesti ajaloost ja sellega seoses üldjoontes kogu maailma ajaloost;
- 5) mõistab, et eri ajastute kultuuri-, teaduse- ja tehnikasaavutused on olnud edasiviivaks jõuks riikide (ka Eesti) arengus;
- 6) teab, et poliitikal on suur roll maailma riikide omavahelistes suhetes;
- 7) kujutab ajateljele toetudes ette maailmas toimunud olulisemaid sündmusi;
- 8) nimetab oma põhiõigusi ning kohustusi Eesti Vabariigi kodanikuna;
- 9) kirjeldab Eesti riigi valitsemiskorda;
- 10) väärtustab oma kodumaad ning Eesti Vabariigi kodanikuks olemist.

INIMESEÕPETUS

a. Õppeaine kirjeldus, eesmärk

Inimeseõpetusega taotletakse, et põhikooli lõpuks õpilane:

- 1) tunneb oma keha ning mõistab inimese kasvamise ja arenemisega seotud muutusi ning vastutust (nt seksuaalsuse olemus ja sellega seotud vastutus, töövõime jne);
- 2) hoiab oma tervist, järgides tervislikku eluviisi, käitub nii, et ei sea ohtu enda, teiste inimeste ega keskkonna turvalisust;
- 3) märkab ja mõistab kaaslaste ning iseenda emotsionaalseid seisundeid, käitumisviise; oskab neid hinnata ja nendega toime tulla;
- 4) hoiab puhtust ja korda; orienteerub eluasemega seotud küsimustes, omandab teadmised ja oskused majandamiseks, koduse elu korraldamiseks;
- 5) suudab täiskasvanu suunamisel eristada ning teadvustada oma oskusi ja võimeid, otsib erinevatest teabeallikatest võimetekohaseid jätkuõppevõimalusi ja

- teeb enda jaoks optimaalseid valikuid;
 6) tunneb huvi ümbritseva ühiskonnaelu vastu;
 7) tunneb olmesuhtlemiseks vajalikke kodanikuõigusi ja -kohustusi, järgib sotsiaalseid nõudeid ja käitumisetiketti.

b. Ainetundide jaotus

ÕPPEAINE/KLASS	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX
inimeseõpetus	1	1	1	2	2	2	2	2	1

c. Õppetegevuse kirjeldus arenguperioodide kaupa

Õppetegevus 1.–2. klassis

1.–2. klassis on inimeseõpetuse põhisisuks lähiümbruse märkamine, selle teadvustamine (suhtes mina ja meie) ning sotsiaalse kompetentsuse arendamine. Õpitakse koos tegutsema nii matkides kui ka eeskuju ja juhendamise järgi. Omandatakse baassõnavara ja -lausungimalle ning elementaarseid (olme)suhtlusoskusi: teise inimese kuulamine, ütluste mõistmine ja nendele reageerimine (vastusrepliigid dialoogis), dialoogi alustamine ja jätkamine tuttavas situatsioonis jms.

Õpitakse (mängu)asjade kasutamist ja hoidmist, mängus osalemist, reeglitest kinnipidamist, mängu algatamist, rollide ja vajalike mänguasjade jagamist jne. Kohati võib olla keeruline rollimängudes osalemine.

Õpilased vajavad pidevat motiveerivat tagasisidet oma tegevuse ja saavutuste kohta. Võrreldavate situatsioonide ja illustatsioonide (joonised, fotod) toel õpitakse märkama ja eristama (puhas/must, meeldib / ei meeldi jne) ümbritsevate esemete, ruumide ja inimeste (sh iseenda) esteetilisi omadusi.

Õpitakse eristama isiklikke, võõraid ja ühiseid esemeid, neisse heaperemehelikult ja turvaliselt suhtuma ning neid kasutama.

Õpitakse ka märkama ja eristama eakaaslaste käitumisviise.

Harjutatakse viisakat käitumist (tervitamine, palumine, tänamine, eakaaslase ja täiskasvanu poole pöördumine, võimalik keeldumine jne).

Õppetegevus 3.–5. klassis

3.–5. klassis kujuneb jätkuvalt õpilaste oskus märgata ja eristada oma lähiümbrust (selle esemeid, nähtusi, sündmusi, tegevusi jms).

Õpilased tutvuvad eesti rahvakommete ja traditsioonidega (rõhuasetus pere ja kodukoha traditsioonidel).

Tegevus- ja suhtlussituatsioonides õpitakse tundma ja järgima ühiskonnas aktsepteeritavaid käitumisnorme.

Õpitakse märkama, eristama ja mõistma igapäevaelu olukordi, sealhulgas ohuolukordi, verbaalseid ja mitteverbaalseid eneseväljendusviise, tundeid jms. Täiendatakse ühis- ja koostegevuse oskusi (sh hooliv ja teisi arvestav suhtlemine) ja viisaka käitumise oskusi.

Õpetaja abiga saab õpilane aru pere ja koduga seotud teemadest, teadvustab laste ning vanemate vastastikuseid õigusi ja kohustusi.

Järjepidevalt kujundatakse õpilaste sotsiaalset teadlikkust ja verbaalset aktiivsust: õpilased kirjeldavad abivahendite toel enda ja kaaslaste tegevust ja emotsionaalset seisundit.

Õppimist toetavad aktiivõppemeetodite kasutamine, õppekäigud, praktilised ülesanded, lühipalade lugemine ja analüüsimine. Järjest enam võimaldab tunnetustegevuse tase õpilastel aktiivsemalt ja iseseisvamalt osaleda (õpi)tegevuste kavandamisel, sooritamisel ja kontrollimisel ning abivahendite valimisel ja kasutamisel.

Praktiliste ja tekstis kirjeldatud situatsioonide analüüsil pööratakse tähelepanu nendes osalejate tegevusviisidele, motiividele ja kavatsustele, situatsioonide tingimustele, tegevuste tulemustele ja tagajärgedele.

Õpitakse juhendamise järgi situatsioonidele alternatiivseid lahendusi leidma ning kaaslastele soovitusi andma.

Õppetegevus 6.–7. klassis

6.–7. klassis täienevad õppetegevuse käigus õpilaste sotsiaalsed suhtlemis- ja käitumisoskused. Harjutatakse suhtlemist ja koostegevuse reguleerimist dialoogis (osalemine rühmatöodes, rollimängudes, kutse koostegevusele, vastused küsimustele ja teadetele, dialoogi alustamine küsimuse ja teatega, nõustumine ja loobumine, alternatiivne ettepanek, oma arvamuste selgitamine ja kaitsmine).

Individaal- ja rühmatööde tulemuste esitlemise, enda ja teiste tegevuste kommenteerimise kaudu suureneb õpilaste verbaalne aktiivsus, kujunevad avaliku esinemise esmased oskused.

Õpitakse mõistma ja nimetama tegevuse eesmärke, tingimusi, põhjuseid ja tagajärgi, käitumisaktis ilmnevat emotsiooni.

Juhendamisel leitakse seoseid tegevus-, suhtlus- ja käitumisakti vahel, tehakse järeldusi ning planeeritakse ja/või korrigeeritakse edasist tegevust/käitumist.

Arenguliselt on õpilaste jaoks oluline pöörata tähelepanu muutustele enda organismis ja käitumises (seksuaalsus, suhtlemine ja käitumine vastassugupoolega, noormehe ja neiu rollid eri situatsioonides jms) ning oma tervisekäitumisele (sh hoolitsemine oma füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise eest, enesekehtestamine, riskikäitumine).

Õpitakse märkama ja teadvustama kultuurilisi erinevusi. Alustatakse ettevalmistust iseseisvaks majandamiseks, teadlikuks ja säästlikuks tarbimiseks (prügi sorteerimine, pakendiinfo jmt).

Inimeseõpetuse temaatika ja õpilaste oskused võimaldavad sel perioodil rohkem

kasutada IKT-vahendeid.

Õppetegevus 8.–9. klassis

Põhikooli lõpuastmes on kõige olulisem toetada õpilasi iseseisvaks toimetulekuks. Vanuseliselt on oluline tähelepanu pöörata ühiskonnaõpetusega seotud teemadele: eri eluvaldkondadega seotud õigusaktid ja lepingud, ameti valik ja edasiõppimisvõimalused, töötaja õigused ja kohustused, otstarbekad ja vastutustundlikud valikud/otsused, iseseisev raha kasutamine ja säästlik tarbimine, eluasemega seotud küsimused.

Õpilased tutvuvad ja õpivad kasutama teabeallikaid, nõustamis- ja kriisiabivõimalusi; omandavad teadmise, kuidas otsida, küsida ja kasutada elus vajaminevat teavet ja abi.

Õpilane harjutab iseseisva elu alustamise ja soolise küpsemisega seotud rollikäitumist. Teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid ja oma vastutust selles, tunneb ära lähisuhtevägivalla. Oluline on teadvustada pere loomise ja laste saamisega seotud vastutust.

Õppetegevuses rakendavad õpilased eelnevatel aastatel omandatud eri situatsioonidele vastavaid suhtlemisoskusi. Kujuneb oskus hinnata oma ning kaasinimeste individuaalset ja rühmakäitumist (põhjus-tagajärg seosed, otstarbekus, vastavus ühiskonnainormidele).

d. Lihtsustatud õppe taseme üldpädevuste ning kooli õppekavas kirjeldatud läbivate teemade ja käsitlemine aineõppes

1) *kultuuri- ja väärtuspädevus* – tunnetab end oma rahvuse liikmena ja Eesti kodanikuna, suhtub teistest rahvustest inimestesse eelarvamuste vabalt ja lugupidavalt, tunneb ja austab oma keelt ja kultuuri ning väärtustab eesti keele ja kultuuri säilimist ja arengut; tunneb ja järgib üldtunnustatud väärtusi ja reegleid/kokkuleppeid, ei jää ükskõikseks, kui neid eiratakse, ning sekkub vajaduse korral oma võimaluste piires;

2) *sotsiaalne ja kodanikupädevus* – on aktiivne ja vastutustundlik kodanik, kes on huvitatud oma kooli, kodukoha ja riigi arengust; teab oma peamisi õigusi ja kohustusi, oskab nende eest seista, arvestab rühma huvisid ja isiklikku huvi; järgib vastutustundlikult ühiselu reegleid, konflikte lahendades arvestab seadusi ning moraalinorme. Koostööoskuseid kujundatakse paaris- ja rühmatöös meeskonnas töötades;

3) *enesemääratluspädevus* – mõistab ja väärtustab iseennast ja enda arengut, hindab adekvaatselt oma võimeid ja toimetulekut igapäevaelus, juhib oma käitumist erinevates olukordades; väärtustab tervislikku eluviisi, on füüsiliselt aktiivne;

4) *õpipädevus* – õpib vastavalt oma võimetele, planeerib õppimist sh aja- ja koha valikut ning kasutab õppimisel lihtsamaid õpistrateegiaid, järgib kavandatut, seab eesmärgid (eneseregulatsioon). Täidab korrektselt jõukohaseid ülesandeid individuaalselt ja rühmas, kasutab sobivaid teabevahendeid. On avatud uutele teadmistele ja oskustele;

5) *suhtluspädevus* – suhtleb olukorda ja suhtlemispartnereid arvestades, esitab oma soove, selgitab oma seisukohti, küsib vajadusel abi, osaleb täiskavatu suunamisel arutelus; loeb, mõistab, kirjutab ja loob tekste iseseisvaks toimetulekuks vajalikul tasemel, kasutab teabevahendeid info saamiseks; esineb ja analüüsib täiskavatu toel oma sooritust, oskab anda ja vastu võtta konstruktiivset tagasisidet;

6) *matemaatika-, loodusteaduste- ja tehnoloogiaalane pädevus* – kasutab lihtsat matemaatikale ja loodusteadustele omast keelt ja sümboleid; lahendab elulisi probleemsituatsioone, kasutades omandatud matemaatilisi, loodusteaduslikke ja/või tehnoloogiaalaseid teadmisi-oskusi ning (abi)vahendeid; mõistab inimese ja keskkonna vahelisi seoseid, suhtub elukeskkonda vastutustundlikult ja hoolivalt, elab ning tegutseb loodust ja keskkonda säästvalt;

7) *ettevõtlikkuspädevus* – uue oskuse omandamiseks panustab oma aega ja energiat, on tegutsemisaldis ning algatusvõimeline, oskab eesmärkide saavutamiseks teha koostööd paaris- ja grupitöös, viib alustatud tegevuse lõpule, reageerib muutustele paindlikult, väärtustab praktilist tööd ja on valmis kutse- ja elukestvaks õppeks. Hindab adekvaatselt oma võimeid, püstitab ja täidab endale seatud eesmärgid ning võtab vastutuse oma tegude eest;

8) *digipädevus* – orienteerub ja tegutseb infotehnoloogilises maailmas eesmärgipäraselt. On teadlik digikeskkonna ohtudest, oskab end kaitsta ja teab, kust saada abi. Otsib ja kasutab infot, tunneb lihtsamaid programme ja keskkondi. Järgib digikeskkonnas üldkehtivaid moraali- ja väärtuspõhimõtteid. Digitaalset sisu luues või koostades arvestab autoriõigustega.

e. Ainetevahelise lõimingu rakendamine.

Inimeseõpetuse õpitegevuses on olulisel kohal lõimitud ja läbiv õpe. Suur osa õpitulemustest ongi sõnastatud sellele põhimõttele toetudes. Õppematerjali kasutades tuleb arvestada, et:

mõne pädevuse kujundamisega tegeletakse ühes või mitmes temaatilises õppetunnis; mõne pädevuse saavutamisel on olulisel kohal lõiming teise õppeainega (nt matemaatika ja loodusõpetusega: laps nimetab nädalapäevi, ööpäeva osasid ja aastaaegu õiges järjestuses); valdavat osa õpitulemustest kujundatakse igas õppetunnis läbivalt, selleks kõiki võimalusi kasutades.

Inimeseõpetus on lõimitud eesti keelega (suhtlemine, suuline eneseväljendusoskus, teabe otsimine, konspekteerimine), matemaatikaga (aeg, aja planeerimine, tegevuse kavandamine, kulutuste planeerimine), loodusõpetusega (ümbrus, kodukoht, Eesti tundmine, inimese organismi ehitus, talitus ja tervishoid), ühiskonnaõpetusega (inimeste õigused ja kohustused, turvaline käitumine), kodundusega (tervislik toitumine, majandamine ja kulutuste planeerimine, säästlikkus), keskkonnaõpetusega (rahvakalendri tähtpäevad, kooli traditsioonid ja üritused, suhtlemise õpetus), kehalise kasvatuses (tervis ja selle eest hoolitsemine, kehaline aktiivsus ja selle vormid, tervistava kehalise aktiivsuse põhimõtted). Inimeseõpetuse tundides õpitut rakendatakse kõikide teiste ainete tundides ja vabal ajal.

f. Õpitulemused kooliastmeti

Õpitulemused I kooliastmes

3. klassi lõpetaja:

- 1) alustab ja jätkab dialoogi (vastab küsimusele, esitab küsimusi, nõustub või loobub kutsest);
- 2) teab viisaka käitumise reegleid, püüab neid täita;
- 3) hindab õpituolukorras enda ja kaaslaste igapäevast käitumist (õige/vale, meeldib / ei meeldi);
- 4) tunneb ära ja nimetab näoilme ja hääletooni järgi kaaslaste 4–6 emotsiooni;
- 5) nimetab, mille poolest ta teistega sarnaneb ja mille poolest teistest erineb, teab oma keha osasid;
- 6) räägib õpetaja suunamisel ja abivahendite toel tervisliku eluviisi põhimõtetest: liikumine, toitumine, puhkus ja enese eest hoolitsemine;
- 7) hoolitseb oma hügieeni eest, hoiab puhtust ja korda;
- 8) teab, mis on perekond, kodu, kodukoht ja kodumaa, ning Eesti riigi sümboleid;
- 9) liikleb ohutult kooliteel ning palub abi õnnetusjuhtumi korral.

Õpitulemused II kooliastmes

6. klassi lõpetaja:

- 1) märkab ja aktsepteerib inimeste erinevusi (rahvus, välimus, vanus, tervis jm)
- 2) leiab õpetaja juhendamisel infot erinevatest teabeallikatest (sh tekstidest ja internetist);
- 3) tunneb kella ja kalendrit ning seostab seda oma elu tegevuste ja sündmustega;
- 4) mõistab oma õigusi ja kohustusi (suhtlemine, käitumine, õppetöö) ning teadvustab põhjuseid ja tagajärgi;
- 5) analüüsib ja hindab enda ja kaaslaste käitumist ning kasutab tuttavates olukordades situatsioonist lähtuvalt erinevaid väljendusviise;
- 6) teab murdeeaga seotud muutusi ning oma välimuse, hügieeni ja tervise eest

hoolitsemise võimalusi;

7) teab riskikäitumisega kaasnevaid ohtusid liikluses, vees, tule kasutamisel, toitumisel, uimastite tarbimisel ja internetis suhtlemisel, oskab abi küsida;

8) teab olmejäätmete käitlemise viise koduses majapidamises, oskab prügi sorteerida;

9) selgitab, milleks kasutatakse raha; mõistab, et tema soovide täitumine sõltub vajadustest ja pere sissetulekust.

Õpitulemused III kooliastmes

9. klassi lõpetaja:

1) mõistab ühiselu reegleid; suhtleb tavaolukorras vastavalt olukorrale ning reageerib adekvaatselt kohatule käitumisele enda ja teiste suhtes;

2) väärtustab turvalisi lähisuhteid; teab peremudeleid ja kirjeldab pereliikmete rolli perekonnas; mõistab lapse saamisega seotud vastutust;

3) mõistab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust; teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid ja oma vastutust selles;

4) teab oma tugevaid ja nõrku külgi; otsib erinevatest teabeallikatest võimetekohaseid jätkuõppevõimalusi ja teeb enda jaoks optimaalseid valikuid;

5) teab, kuidas kodust ja tööelu korraldada (eluaseme soetamine, raha teenimine ja kulutamise planeerimine; lepingutega seotud kohustused ja õigused);

6) mõistab riskikäitumisega kaasnevaid ohtusid (liiklus, vesi, nutivahendite kasutamine, toitumine, uimastid), oskab ohuolukorras reageerida;

7) oskab küsida teavet ning kasutada erinevaid teabeallikaid (sh nõustamis- ja kriisiabi leidmiseks);

8) teab riigi toimimise üldisi põhimõtteid (sh tervishoiusüsteemi, maksude suhtes); tunneb end Eesti kodanikuna.

g. Õpitulemused ja õppesisu klassiti

Õpitulemused 1. klassis

TEEMA	ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU	PRAKTILISED TÖÖD, ÕPIPROJEKTID, ÕPPETEGEVUS VÄLJASPOOL KLASSIRUUMI
MINA JA MEIE	1) tutvustab ennast, nimetades oma nime, kooli, klassi, kodu asukoha, õdede-	Minu välimus ja mulle meeldivad tegevused. Tervitamine (igapäevane	

	<p>vendade ja vanemate nimed;</p> <p>2) nimetab küsimuste abil oma lemmiktegevusi;</p> <p>3) osaleb ühistes (õppe)mängudes ja järgib meeldetuletamisel mängureegleid;</p> <p>4) vastab dialoogi repliigile, alustab dialoogi oma soovide ja vajaduste väljendamiseks;</p> <p>5) tunneb ära kaaslaste tegevuses ning õppesituatsioonis õige ja vale käitumise</p>	<p>tervitamine koolis, tervitusele vastamine).</p> <p>Enesetutvustamine ja kaaslastega tutvumine dialoogis (nimi, kool, klass).</p> <p>Õpitegevused koolis, õppevahendid. Tüli: vabandamine, leppimine (dialoogi repliigid). Peo-, töö-, spordiriietus (riietusesemed, riietuse sobitamine situatsiooniga).</p>	
<p>MINA JA TURVALISUS</p>	<p>1) teab, kuidas ohutult sõiduteed ületada, ja käitub vastavalt;</p> <p>2) tunneb ära kaaslaste tegevuses ning õppesituatsioonis õige ja vale käitumise;</p> <p>3) teeb vahet endale ja teistele kuuluvate asjade vahel;</p>	<p>Sõidutee ohutu ületamine (valgusfoor, ülekäigurada, maantee ületamine).</p> <p>Liikumine jalakäijate teel üksi ja rühmaga. Helkur. Ühissõidukid kodukohas (sõiduki ootamine, sisenemine, väljumine; tänava (sõidutee) ületamine; sõidupilet). Võõras ümbrus, eksimine, abi palumine (dialoogi repliigid), vanemale helistamine.</p>	
<p>KODU JA PERE</p>	<p>1) tutvustab ennast, nimetades oma nime, kooli, klassi, kodu asukoha, õdede-</p>	<p>Pereliikmed (vanemad, õded-vennad, vanavanemad), nende nimed. Pereliikmete</p>	

	<p>vendade ja vanemate nimed; 2) teab, et elab Eestis; 3) teab Eesti lipu värve nende õiges järjestuses.</p>	<p>kodused tööd, pereliikmete abistamine, minu kohustused kodus. Kodumaja (talumaja/eramu/korter suure majas); ruumid kodus (esik, köök, elutuba jt). Mööbel kodus, koolis (esemed, nende otstarve). Kodu asukoht (Eestimaa; küla/linn/alev). Eestimaa, minu kodumaa, Eesti Vabariigi lipp.</p>	
MINA JA TERVIS	<p>1) teab oma kehaosi (pea, kael, kõht, selg, käed, jalad, juuksed ja nägu); 2) järgib õpetaja meeldetuletusel hügieeninõudeid igapäevaste tegevuste käigus (käte pesemine, taskuräti kasutamine jms); 3) märkab õpetaja suunamisel ümbritsevate esemete välimust, esemete ja ruumide puhtust ning korrashoidu; korrastab õpetaja juhendamisel oma töölauda ja lähiümbrust;</p>	<p>Kehaosad (pea, kael, keha, käed, jalad), juuksed ja nägu. Kehaosade (nägu, kael, käed, jalad) pesemine, küünte eest hoolitsemine. Hammaste pesemine. Tualeti kasutamine. Toitumine (toidud: supp, praad jne, toidunõud). Käitumine söögilauas: toidu palumine, tänamine.</p>	
MINA JA AEG	<p>nimetab nädalapäevi, ööpäeva osasid ja aastaaegu õiges järjestuses;</p>	<p>Nädal (töö- ja puhkepäevad; eile, täna, homme). Ööpäeva osad (hommik, päev, õhtu, öö). Aasta (aastaajad: laste</p>	

		tegevused, riietus, ohud jalakäijatele liikluses).	
MINA JA ASJAD	1) teeb vahet endale ja teistele kuuluvate asjade vahel; 2) märkab õpetaja suunamisel ümbritsevate esemete välimust, esemete ja ruumide puhtust ning korrashoidu; korrastab õpetaja juhendamisel oma töölauda ja lähiümbrust;	Minu oma, kaaslaste oma (enda ja kaaslaste, sh õpetaja asjade kuuluvuse eristamine), asjade palumine kasutamiseks. Ausus asjade jagamisel. Koristustööd ja –vahendid klassiruumis ning kodus.	

Õpilane:

- 1) tutvustab ennast, nimetades oma nime, kooli, klassi, kodu asukohta, õdedevendade ja vanemate nimed;
- 2) nimetab küsimuste abil oma lemmiktegevusi;
- 3) osaleb ühistes (õppe)mängudes ja järgib meeldetuletamisel mängureegleid;
- 4) vastab dialoogi repliigile, alustab dialoogi oma soovide ja vajaduste väljendamiseks;
- 5) tunneb ära kaaslaste tegevuses ning õppesituatsioonis õige ja vale käitumise;
- 6) teeb vahet endale ja teistele kuuluvate asjade vahel;
- 7) teab oma kehaosi (pea, kael, kõht, selg, käed, jalad, juuksed ja nägu);
- 8) järgib õpetaja meeldetuletusel hügieeninõudeid igapäevaste tegevuste käigus (käte pesemine, taskuräti kasutamine jms);
- 9) märkab õpetaja suunamisel ümbritsevate esemete välimust, esemete ja ruumide puhtust ning korrashoidu; korrastab õpetaja juhendamisel oma töölauda ja lähiümbrust;
- 10) nimetab nädalapäevi, ööpäeva osasid ja aastaaegu õiges järjestuses;
- 11) teab, kuidas ohutult sõiduteed ületada, ja käitub vastavalt;
- 12) teab, et elab Eestis;
- 13) teab Eesti lipu värve nende õiges järjestuses.

Õpitulemused 2. klassis

TEEMA	ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU	PRAKTILISED TÖÖD, ÕPIPROJEKTID,

			ÕPPEGEVUS VÄLJASPOOL KLASSIRUUMI
MINA JA MEIE	<p>1) tavaolukorjades suhtlemisel tervitab, palub, tänab, vabandab;</p> <p>2) alustab ja jätkab dialoogi tuttavates olukorjades;</p> <p>3) teab oma ees- ja perekonnanime, vanust ning sünnipäeva;</p> <p>4) kutsub õpetaja suunamisel kaaslasti tuttavat (õppe)mängu mängima, jagab mänguasju;</p> <p>5) kirjeldab tegevusi, mis talle rõõmu pakuvad;</p> <p>6) hindab õpetaja abiga kaaslaste igapäevast käitumist skaalal õige/vale, meeldib/ei meeldi;</p> <p>7) tunneb ära ja nimetab näoilmele ja hääletoonile vastava emotsiooni (4 erinevat);</p> <p>8) tunneb ära olukorjades, kus kellelegi tehakse liiga;</p> <p>9) teab oma vanemate ja koolitõõtjate ametid;</p>	<p>Tervitamine: erinevad tervitusväljendid; eakaaslaste ja täiskasvanute tervitamine.</p> <p>Enesetõustamine ja tutvumine kaaslastega dialoogis (vanus, sünnipäev).</p> <p>Kaaslase kutsumine ühistegevusse. Klassi reeglid (sõnastamine ühisvestluses), reeglite vajalikkus.</p> <p>Suhtluspartnerite näoilmed ja hääletoon (rõõmus, kurb, sõbralik, vihane, õllatunud).</p> <p>Kiusamine (äratundmine), täiskasvanult abi palumine. Oma eksimuse tunnistamine ja vabandamine; positiivne reageerimine vastuseks vabandamisele.</p> <p>Koolitõõtjate ametid.</p>	
MINA JA LIIKLUS	<p>10) teab sagedasemaid ohtusid kooliteel liiklemisel;</p>	<p>Individuaalsed ja üldkasutatavad transpordivahendid kodu ja kooli vahel liiklemiseks.</p> <p>Käitumine liiklusvahendites.</p>	

		Liiklusõnnetused jalakäijatega (sõidutee valesti ületamine, seisva liiklusvahendi varjust väljumine, liiklemine talvisel teel) ja juhtumist teatamine lähimale täiskasvanule.	
MINA JA PERE	11) teab oma kodust aadressi, nimetab oma kodukohta; 12) nimetab oma lähisugulasi; 13) teab võimalusi, kuidas abistada pereliikmeid kodustes töödes;	Minu kodu (ruumid, sisustus), aadress. Lemmikloom kodus. Koduarmastus.	
MINA JA AEG	14) teab oma vanust ja sünnipäeva; 15) tunneb kella täistundides;	Aastaring - kuude nimetused, aastaajad, kuupäevad; oma sünnipäeva teadmine; kella tundmine tunni täpsusega; päevakava	
MINA JA KODUMAA	16) väärtustab Eestit - oma kodumaad;	Eesti Vabariigi lipp ja sellega seotud kõrvald, Eesti Vabariigi aastapäeva tähistamine	
MINA JA TERVIS	17) järgib ise ja õpetaja meeldetuletusel hügieeninõudeid igapäevastes tegevustes (käte pesemine, taskuräti kasutamine jms); 18) nimetab näitvahenditele toetudes tervisele kasulikke toite; 19) käitub söögilauas viisakalt (palub, tänab,	Erinevad liikumiskiisid, Tegevused ja väsimine, soovitusel puhkuseks Kehaosad, puhtus ja pesemine. Tutvumine toidupüramiidiga Toidunõud. Laua katmine. Söömne ja käitumine Suu hügieen	

	räägib vaikse häälega, hoiab puhtust);	Haige ja terve laps	
MINA JA ASJAD	20) eristab oma, võõrast ja ühist asja ning mõistab, et võõrast asja ei tohi loata võtta	Asjade väärtus lapse tuba ja koristamine eri liiki prügi Taaskasutamise võimalus	
MINA JA TURVALISUS	21) tunneb ära ja nimetab näoilmele ja hääletoonile vastava emotsiooni (4 erinevat); 22) tunneb ära situatsiooni, kus kellelegi tehakse liiga; 23) teab ohtusid võõraste inimestega suhtlemisel; 24) oskab pöörduda täiskasvanu poole abi saamiseks	Võõrad inimesed, asjad ja loomad Võõras ümbrus ja eksimine	

Õpilane:

- 1) alustab ja jätkab dialoogi tuttavates situatsioonides; kutsub õpetaja suunamisel kaaslasti tuttavat (õppe)mängu mängima, jagab mänguasju;
- 2) tavasituatsioonides suhtlemisel tervitab, palub, tänab, vabandab; käitub söögilauas viisakalt (palub, tänab, räägib vaikse häälega, hoiab puhtust);
- 3) teab oma vanust, sünnipäeva ja kodust aadressi, nimetab oma kodukohta;
- 4) kirjeldab tegevusi, mis talle rõõmu pakuvad;
- 5) hindab õpetaja abiga kaaslaste igapäevast käitumist skaalal õige/vale, meeldib / ei meeldi;
- 6) eristab oma, võõrast ja ühist asja ning mõistab, et võõrast asja ei tohi loata võtta;
- 7) tunneb ära ja nimetab näoilmele ja hääletoonile vastava emotsiooni (4 erinevat);
- 8) tunneb ära situatsiooni, kus kellelegi tehakse liiga;
- 9) järgib ise ja õpetaja meeldetuletusel hügieeninõudeid igapäevastes tegevustes (käte pesemine, taskuräti kasutamine jms);
- 10) nimetab näitvahenditele toetudes tervisele kasulikke toite;
- 11) nimetab oma lähisugulasi;
- 12) teab võimalusi, kuidas abistada pereliikmeid kodustes töödes;
- 13) teab oma vanemate ja koolitöötajate ameteid;
- 14) tunneb kella täistundides;
- 15) teab sagedasemaid ohtusid kooliteel liiklemisel ja võõraste inimestega suhtlemisel;

16) oskab pöörduda täiskasvanu poole abi saamiseks.

Õpitulemused 3. klassis

TEEMA	ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU	PRAKTILISED TÖÖD, ÕPIPROJEKTID, ÕPPETEGEVUS VÄLJASPOOL KLASSIRUUMI
KÄITUMINE JA SUHTLEMINE	<p>1) alustab ja jätkab dialoogi (küsimus – vastus, teade – küsimus, kutse koostegevusele, nõustumine, loobumine);</p> <p>2) nimetab, mille poolest ta teistega sarnaneb ja mille poolest teistest erineb;</p> <p>3) hindab õpituatsioonis enda ja kaaslaste igapäevast käitumist skaalal õige/vale, meeldib / ei meeldi;</p> <p>4) teab erinevates kohtades ja olukordades viisaka käitumise reegleid;</p> <p>5) tunneb näoilme ja hääletooni järgi ära ja nimetab kaaslaste 4–6 emotsiooni;</p>	<p>Mina: Minu välimus ja mulle meeldivad tegevused. Minu erinevused ja sarnasused teistega. Iga inimene on tähtis, inimeste õigused. Uhkustamine. Valetamine (vale tagajärjed, vale ülestunnistamine, tõe rääkimine). Näoilmed, Käitumine koduümbruses ja naabritega arvestamine. Käitumine raamatukogus, raamatu laenutamine ja hoidmine. Käitumine söögilauas, külas käies, sünnipäeval olles (sünnipäevale kutsumine, peo planeerimine, sobiv kingitus).</p>	
MINA JA TERVIS	<p>1) teab oma keha puhtuse ning välimuse eest hoolitsemise vahendeid ja vajalikkust;</p>	<p>inu enesetunne. Terve ja haige inimene, ravimid. Haiguse tunnused (nohu, köha,</p>	

	<p>2) teab terve ja haige inimese tunnuseid; märkab oma enesetunnet ning teavitab sellest kaaslasi;</p> <p>3) teab, et ravimeid võetakse haige olles, et ravimid võivad olla inimese tervisele ohtlikud;</p> <p>4) kirjeldab tervise hoidmise viise: mitmekesine toit, uni ja puhkus, liikumine ja sport;</p> <p>5) nimetab positiivseid vaba aja veetmise võimalusi;</p>	<p>palavik, valu, lööbed), teavitamine halvast enesetundest. Kuidas haigusi ära hoida? Tervislik eluviis (õige toitumine, liikumine, uni).</p>	
<p>MINA JA PEREKOND</p>	<p>1) kõneleb õpetaja suunamisel oma perekonnast: pere suurus, pereliikmete nimed, õdede-vendade vanus, vanemate tegevus;</p> <p>2) küsimustele toetudes räägib enda ja pereliikmete tegevusest pühade tähistamisel;</p>	<p>Suurpere ja väikepere. Minu pere (pere liikmed, nende nimed, tegevused, koostegemised). Hoolin enda perest (kohustused, arvestamine üksteisega).</p>	
<p>EESTI MINU KODUMAA</p>	<p>1) teab, mis on tema kodukoht ja kodumaa; väärtustab Eestit – oma kodumaad; tunneb Eesti sümboleid (lipp, vapp, hümn; suitsupääsuke, rukkilill);</p>	<p>Eestimaa on minu kodumaa. Sümbolid: vapp, hümn; pealinn, president, naaberriigid. Eesti rahvussümbolid: rukkilill, suitsupääsuke. Pühad ja kombed (vastlapäev, kadripäev, mardipäev, advent, jõulud).</p>	

MINA JA AEG	1) tunneb kella täis- ja pooltundides; 2) nimetab positiivseid vaba aja veetmise võimalusi;	Aastaajad, tegevused, ohuolukorrad. Kalender (aasta, kuud, nädalapäevad, tähtpäevad). Minu päev ja kell (pool-ja täistund, tegevuste ajaline järjekord). Vaba aja sihipärane kasutamine, huviringid.	
MINA JA TURVALISUS	1) teab ohtlikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning valib ohutu tee sihtpunkti; 2) palub ohuolukorras ja õnnetusjuhtumi korral abi	Minu koolitee, liiklus. Segavad tegevused liikluses. Ohud kooliteel. Tundmatud ained minu ümber, nendega tegutsemine. Ohtlike ainete märgistus. Kiirabi, politsei, päästeamet. Helistan numbril 112 (abi vajadus, helistamine ja info edastamine).	

Õpilane:

- 1) alustab ja jätkab dialoogi (küsimus – vastus, teade – küsimus, kutse koostegevusele, nõustumine, loobumine);
- 2) nimetab, mille poolest ta teistega sarnaneb ja mille poolest teistest erineb;
- 3) hindab õpitu olukorras enda ja kaaslaste igapäevast käitumist skaalal õige/vale, meeldib / ei meeldi;
- 4) teab erinevates kohtades ja olukordades viisaka käitumise reegleid;
- 5) tunneb näoilme ja hääletooni järgi ära ja nimetab kaaslaste 4–6 emotsiooni;
- 6) teab oma keha puhtuse ning välimuse eest hoolitsemise vahendeid ja vajalikkust;
- 7) teab terve ja haige inimese tunnuseid; märkab oma enesetunnet ning teavitab sellest kaaslast;
- 8) teab, et ravimeid võetakse haige olles, et ravimid võivad olla inimese tervisele ohtlikud;
- 9) kirjeldab tervise hoidmise viise: mitmekesine toit, uni ja puhkus, liikumine ja sport;
- 10) kõneleb õpetaja suunamisel oma perekonnast: pere suurus, pereliikmete nimed, õdede-vendade vanus, vanemate tegevus;

- 11) küsimustele toetudes räägib enda ja pereliikmete tegevusest pühade tähistamisel;
- 12) teab, mis on tema kodukoht ja kodumaa; väärtustab Eestit – oma kodumaad; tunneb Eesti sümboleid (lipp, vapp, hümn; suitsupääsuke, rukkilill);
- 13) tunneb kella täis- ja pooltundides;
- 14) nimetab positiivseid vaba aja veetmise võimalusi;
- 15) teab ohtlikke kohti ja olukordi kooliteel ja koduümbruses ning valib ohutu tee sihtpunkti;
- 16) palub ohuolukorras ja õnnetusjuhtumi korral abi.

Õpitulemused 4. klassis

TEEMA	ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU	PRAKTILISED TÖÖD, ÕPIPROJEKTID, ÕPPETEGEVUS VÄLJASPOOL KLASSIRUUMI
KÄITUMINE JA SUHTLEMINE	1) osaleb üksteise tegevust reguleerivas dialoogis (teade – teade); 2) nimetab ning võrdleb oma ja sõprade vaba aja tegevusi, huvisid; 3) analüüsib õpetaja juhendamisel situatsioonide, oma ja kaaslaste käitumise ning emotsionaalsete seisundite põhjuseid ja tagajärgi; 4) jälgib kaasõpilaste tegevust ja vajaduse korral abistab neid; 5) tunneb koolielus ära konfliktsituatsiooni ning teab, mis juhtudel on vaja sellest täiskasvanule/õpetajale teatada;	Mina. Igäihe individuaalsus ja väärtuslikkus, sooline kuuluvus. Mina ja endasse suhtumine. Lapse õigused ja kohustused. Sõprade valimine ja hoidmine, ühistegevus. Klassiõhtu, sisukate peotegevuste valik ja planeerimine. Eakaaslaste ja täiskasvanute kõnetamine. Abivalmidus klassis: abi vajamine ja küsimine, abi vastuvõtmine, abivajajate märkamine ja abi pakkumine. Vägivaldne käitumine:	

		tõukamine, ehmatamine, narrimine jne, võimalikud konfliktid igapäeva koolielus. Teatamine, kaebamine.	
INIMENE JA TERVIS	1) teab enda tervist tugevdavaid ja nõrgestavaid tegureid (toitumine, liikumine, uni) ja harjumusi ning nende mõju füüsilisele tervisele ja õppimisvõimele;	Õppimise tervishoid: rüht, õige istumine, silmade tervishoid, puhkus, sport. Kahjulikud harjumused: liigne televiisori vaatamine ja arvuti kasutamine jms. Suitsetamine ja alkoholi tarvitamine, nende mõju füüsilisele tervisele ja õppimisvõimele. Isiklikud toitumisharjumused, mõju enesetundele. Esmased kodused ravivõtted külmetushaiguste korral. Esmaabi lihtsamate vigastuste puhul: löikehaav, ninaverejooks jne.	
PEREKOND JA KODUKOHT	1) nimetab oma lähisugulasi ja selgitab abistavate küsimuste toel kodu ja perekonna tähtsust oma elus; 2) kirjeldab oma pere traditsioone; 3) kirjeldab ja väärtustab oma kodukohta;	Minu sugupuu: perekond ja lähisugulased. Pereliikmete lahkumine ja lein, käitumine matustel ja surnuaias. Maa- ja linnakodu: hooned, puhtus, korrashoid. Kodutus, lastekodu kui üks peretüüp.	

		<p>Kodukoha sümbolid: lipp, vapp. Kodukoha rikkused.</p> <p>Transpordivahendid kodukohas tänapäeval ja minevikus. Sõidupilet ühissõidukis: ostmine jm toimingud.</p> <p>Muuseumid kodukohas, käitumine muuseumis.</p> <p>Pühad ja kombed: aastavahetus, Eesti Vabariigi aastapäev, vastlapäev, jaanipäev jne.</p>	
INIMENE JA AEG	1) tunneb kella veerandtunnise täpsusega, seostab kellaagegu oma päevakavaga;	<p>Kellaaja määramine veerandtunnise täpsusega. Kellaajast kinnipidamine: täpsus, hiline mine, selle tagajärjed.</p> <p>Õpilase päevakava koostamine, õppimine, puhkus, vaba aja tegevused.</p>	
INIMENE JA TEAVE	1) leiab koostegEVuses teavet koolistendilt ja kooli kodulehelt	<p>Koolistend, kooli koduleht, ajakiri lastele, kuulutus ajalehes/stendil: teabeallikate kasutamine. Kirja saatmine.</p>	
INIMENE JA TÖÖ. INIMENE JA ASJAD	<p>1) teab erinevaid ameteid; mõistab töö vajalikkust ja väärtuslikkust;</p> <p>2) planeerib täiskasvanu abiga oma taskuraha kulutamist;</p>	<p>Töö, selle eesmärk ja tulemus: produkt, tasu. Pereliikmete tööd: tööde jaotus, koostöö koduses majapidamises.</p> <p>Õpilase töö koolis, kohuse- ja</p>	

		<p>vastutustunne töö tegemisel, tööarmastus.</p> <p>Lapse taskuraha, selle otstarbekas kulutamine: lihtsamate ostude sooritamine. Raha kogumine.</p> <p>Ostud toidupoes: ostja ja müüja suhtlemine, raha kasutamine lihtsamates tehingutes. Tehingud postkontoris.</p>	
<p>INIMENE, SÄÄSTLIKKUS JA TURVALISUS</p>	<p>1) tunneb koolielus ära konfliktsituatsiooni ning teab, mis juhtudel on vaja sellest täiskasvanule/õpetajale teatada;</p> <p>2) sorteerib täiskasvanu suunamisel klassis ja kodus tekkivaid olmejäätmeid;</p> <p>3) teab ja kirjeldab turvalise käitumise viise igapäevaelus (liiklemine kooliteel, jalgrattaga sõitmine, tulekahju vältimine, käitumine veekogu juures ja metsas).</p>	<p>Olmejäätmete tekkimine klassis ja kodus majapidamises: tegevused, nende tagajärjel tekkiv prügi. Jäätmete individuaalne käitlemine.</p> <p>Liiklusmärgid kodu ümbruses ja kooliteel: ülesanne, vajalikkus.</p> <p>Jalgrattaga (rulaga, rulluiskudega) sõitmine ja ohud.</p> <p>Tuleohutuseeskirjade järgimine lapse igapäevastes tegevustes.</p> <p>Käitumine tulekahju korral. Käitumine tulekahjuhäire korral.</p> <p>Käitumine veekogude juures,</p>	

		basseinis, veekeskuses. Käitumine metsas, loodusmatkal: loodussäästlik käitumine, käitumine eksimise korral.	
--	--	--	--

Õpilane:

- 1) osaleb üksteise tegevust reguleerivas dialoogis (teade – teade);
- 2) nimetab ning võrdleb oma ja sõprade vaba aja tegevusi, huvisid;
- 3) analüüsib õpetaja juhendamisel situatsioonide, oma ja kaaslaste käitumise ning emotsionaalsete seisundite põhjuseid ja tagajärgi;
- 4) jälgib kaasõpilaste tegevust ja vajaduse korral abistab neid;
- 5) tunneb koolielus ära konfliktsituatsiooni ning teab, mis juhtudel on vaja sellest täiskasvanule/õpetajale teatada;
- 6) teab enda tervist tugevdavaid ja nõrgestavaid tegureid (toitumine, liikumine, uni) ja harjumusi ning nende mõju füüsilisele tervisele ja õppimisvõimele;
- 7) nimetab oma lähisugulasi ja selgitab abistavate küsimuste toel kodu ja perekonna tähtsust oma elus;
- 8) kirjeldab oma pere traditsioone;
- 9) kirjeldab ja väärtustab oma kodukohta;
- 10) tunneb kella veerandtunnise täpsusega, seostab kellaaegu oma päevakavaga;
- 11) leiab koostevõttes teavet koolistendilt ja kooli kodulehelt;
- 12) teab erinevaid ameteid; mõistab töö vajalikkust ja väärtuslikkust;
- 13) planeerib täiskasvanu abiga oma taskuraha kulutamist;
- 14) sorteerib täiskasvanu suunamisel klassis ja kodus tekkivaid olmejäätmeid;
- 15) teab ja kirjeldab turvalise käitumise viise igapäevaelus (liiklemine kooliteel, jalgrattaga sõitmine, tulekahju vältimine, käitumine veekogu juures ja metsas).

Õpitulemused 5. klassis

TEEMA	ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU	PRAKTILISED TÖÖD, ÕPIPROJEKTID, ÕPPETEGEVUS VÄLJASPOOL KLASSIRUUMI
KÄITUMINE JA SUHTLEMINE	1) märkab ja mõistab erisusi oma ja kaaslaste tegevustes, arvamustes;	Õpitakse märkama, eristama ja mõistma igapäevaelu olukordi, sealhulgas ohuolukordi,	

	<p>2) osaleb eri tüüpi dialoogides (teade – küsimus – vastus jne);</p> <p>3) kirjeldab oma käitumist toimunud konfliktsituatsioonis;</p> <p>4) kirjeldab ja analüüsib õpetaja suunamisel oma ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ning käitumist (soovid, põhjus-tagajärg);</p>	<p>verbaalseid ja mitteverbaalseid eneseväljendusviise, tundeid. Täiendatakse ühis- ja koostegevuse oskusi (sh hooliv ja teisi arvestav suhtlemine) ja viisaka käitumise oskusi.</p>	
INIMENE JA TERVIS	<p>5) kirjeldab oma välimuse, hügieeni ja tervise eest hoolitsemise võimalusi, teab hoolitsematuse tagajärgi;</p> <p>6) kirjeldab uimastite (alkoholi, tubaka) tarbimise mõju õppimisvõimele ja käitumisele;</p> <p>*selgitab meeleelundite ülesandeid ja tervishoidu</p>	<p>Selles vanuses on tähtis, et õpilane mõistaks ohu olemust ja selle tekkepõhjusi oma igapäevases keskkonnas ning omandaks oskused käituda ohutult ja turvaliselt.</p>	
PEREKOND JA KODUKOHT	<p>7) jutustab tugikava abil pühade ja rahvakommete tähistamisest oma perekonnas; teab erinevaid rahvuskombeid;</p> <p>8) mõistab, et tema soovide täitumine sõltub vajadustest ja pere sissetulekust;</p>	<p>Õpetaja abiga saab õpilane aru pere ja koduga seotud teemadest, teadvustab laste ning vanemate vastastikuseid õigusi ja kohustusi.</p>	
INIMENE JA AEG	<p>9) mõistab oma kohustusi ja vastutust seoses õppetööga</p>	<p>kellaaja kahesugune määramine (toetudes ööpäeva osadele) Päeva ja nädala ajakava, vaba aja</p>	

		tegevuste mitmekesisus	
INIMENE JA TEAVE	10) otsib õpetaja juhendamisel teavet teatmeteostest või internetist; 11) teab, kuidas suhelda sotsiaalmeedias; 12) teadvustab reklaamide eesmäärke;	Meediakanalite nimetamine, õpilasele suunatud reklaamide analüüsimine ja teabeallikate juhendatud kasutamine.	
INIMENE JA TÖÖ. INIMENE JA ASJAD	13) mõistab, et tema soovide täitumine sõltub vajadustest ja pere sissetulekust;	Töö teema (sh palk, mõistlikud kulutused, säästude kogumine) on lihtsustatud õppel olevate laste tulevases elus toimetuleku jaoks äärmiselt oluline teema. Palgatöö analüüsil tuleb rõhutada, et paljud oskused, mis tulevad kasuks töö leidmisel ja tööl püsimisel, kujundatakse juba koolis (püsivus, kellaegadest kinnipidamine, vajalike ülesannete õigeaegne sooritamine, sh kodutööd)	
INIMENE, SÄÄSTLIKKUS JA TURVALISUS	14) kirjeldab oma käitumist toimunud konfliktsituatsioonis; 15) kirjeldab vee ja elektri säästliku tarbimise võimalusi kodus ning koolis; 16) nimetab olmejäätmete käitlemise viise koduses majapidamises;	Vee ja elektri säästlik tarbimine Jäätmete liigiti kogumine Ohutu käitumine	

	17) kirjeldab ja teadvustab pürotehnika jt ohtlike ainete väärkasutusega kaasnevaid tagajärgi.		
--	--	--	--

Õpilane:

- 1) märkab ja mõistab erisusi oma ja kaaslaste tegevustes, arvamustes;
- 2) osaleb eri tüüpi dialoogides (teade – küsimus – vastus jne);
- 3) kirjeldab oma käitumist toimunud konfliktsituatsioonis;
- 4) kirjeldab ja analüüsib õpetaja suunamisel oma ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ning käitumist (soovid, põhjus-tagajärg);
- 5) kirjeldab oma välimuse, hügieeni ja tervise eest hoolitsemise võimalusi, teab hoolitsematuse tagajärgi;
- 6) kirjeldab uimastite (alkoholi, tubaka) tarbimise mõju õppimisvõimele ja käitumisele;
- 7) jutustab tugikava abil pühade ja rahvakommete tähistamisest oma perekonnas; teab erinevaid rahvuskombeid;
- 8) mõistab oma kohustusi ja vastutust seoses õppetööga;
- 9) määrab aega minutilise täpsusega; koostab õpetaja abiga endale päevakava;
- 10) otsib õpetaja juhendamisel teavet teatmeteostest või internetist;
- 11) teab, kuidas suhelda sotsiaalmeedias;
- 12) teadvustab reklaamide eesmärke;
- 13) mõistab, et tema soovide täitumine sõltub vajadustest ja pere sissetulekust;
- 14) kirjeldab vee ja elektri säästliku tarbimise võimalusi kodus ning koolis;
- 15) nimetab olmejäätmete käitlemise viise koduses majapidamises;
- 16) kirjeldab ja teadvustab pürotehnika jt ohtlike ainete väärkasutusega kaasnevaid tagajärgi.

Õpitud 6. klassis

TEEMA	ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU	PRAKTILISED TÖÖD, ÕPIPROJEKTID, ÕPPETEGEVUS VÄLJASPOOL KLASSIRUUMI
SUHTLEMINE EAKAASLASTE JA TÄISKASVANUI TEGA	1) märkab ja jätab suhtlemisel meelde kaaslaste seisukohti, eristab kohast ja kohatut käitumist/suhtlemist;	Miks ja kuidas suhtleme: rääkimine ja kuulamine. Pinged-konfliktid, arusaamatused, nende vältimine ja	

	<p>2) analüüsib ja hindab õpetaja suunamisel enda ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ja käitumist (käitumise eesmärk, põhjus–tagajärg suhe);</p> <p>3) kasutab tuttavates olukordades suhtlemissituatsioonist, -partnerist ja -eesmärgist lähtuvalt erinevaid väljendusviise;</p> <p>4) mõistab vabandamist kui oma süüst/eksimusest arusaamist ja kahetsemist;</p>	<p>lahendamise.</p> <p>Valetamine, hädavale, süüteo ülestunnistamine, vabandamine.</p> <p>Iseseisvumine.</p> <p>Suhtlemine vastassugupoolega (tähelepanu köitmine, tunnete verbaalne ja mitteverbaalne väljendamine).</p> <p>Reageerimine (eba)meeldivatele ettepanekutele.</p> <p>Suhtlemine sotsiaalvõrgustikes, enda kohta edastatava infoga seotud turvalisus ja ohud.</p>	
MINA ISE	<p>1) kirjeldab ja hindab plaanile toetudes oma huvisid ja toimetulekut koolis (õnnestumised, raskused jms);</p>	<p>Minapilt, minu võimed ja oskused, huvitegevus.</p> <p>Õppimine ning mis segab õppimist. Inimeste sarnasused ja erinevused.</p> <p>Enesehinnang.</p>	
INIMESE TERVIS	<p>1) teab inimese organismi üldist ülesehitust, tunneb joonisel inimfiguuris ära elutähtsad organid;</p> <p>2) nimetab ebatervisliku toitumise võimalikke tagajärgi, oskab valida erinevate toitade hulgast tervisele kasulikke;</p>	<p>Sissejuhatus inimese anatoomiasse lähtuvalt elundite funktsionidest.</p> <p>Toidu- ja toitained.</p> <p>Toiduainete pakendiinfo (eri toitainete sisaldumine; parim enne jms). Kiirtoit – populaarsuse</p>	

	3) kirjeldab uimastite mõju organismile ja käitumisele;	põhjused, mõju inimese organismile. Üle- ja alatoitumine (dieetid ja nälgutamine), selle mõju tervisele. Esmaabi (toidu- jms) mürgituse, looma- ja putukahammustuse korral. Uimastite (sh alkoholi ja tubaka) mõju organismile, käitumisele. Energiajoogid	
INIMESE ARENG	1) teab murdeeaga seotud muutusi inimese kehas ja käitumises, mõistab arengu individuaalsust	Murdeiga, muutused tüdrukute ja poiste organismis. Erinev arengutempo ja muutuste aktsepteerimine. Poiste ja tüdrukute hügieen, ravikosmeetika vajadus ja kasutamine. Muutused tüdrukute ja poiste käitumises, sh suhtlemises; sobivad ja ebasobivad käitumismallid.	
INIMESE VÄLIMUS	1) hoolitseb oma välimuse eest ja valib olukorrale vastavad rõivad;	Riietumine (olukorrale ja kehaehitusele sobiva riietuse, jalanõude valik, noortemood – riietusesemete otstarbekus). Riiete ja jalanõude puhtus-korrashoid: pesemis- ja	

		<p>hooldusvahendite kasutamine, keemiline puhastus. Juuste igapäevane hooldamine: hooldusvahendid, suhtlemine juuksuriga. Küünte hooldamine, maniküür, pediküür.</p>	
INIMENE JA KODU	<p>1) koostab õpetaja juhendamisel kodu korrashoiuga seotud tegevuste plaani (tööde järjekord, vahendid, tööjaotus);</p>	<p>Kodu ja koduümbrus (kirjeldus, soovid muudatuste osas; igapäevane korrashoid). Suurpuhastus kodus (tööde järjekord, jagamine pereliikmetega, vahendid). Külaskäik ja külaliste vastuvõtmine (suulise ja kirjaliku kutse saamine, ettevalmistused sõltuvalt küllakutsest, külas viibimine). Kodukoha (ja Eesti riigi) tuntud inimesed, nende tegevusalad, elukutsed (seos päevakohaste sündmustega). Kodukoha ettevõtted ja nende toodang, töötajate ametid.</p>	
INIMENE JA TEAVE	<p>1) hangib õpetaja juhendamisel teavet kaaslastelt (küsimuste esitamine) ja</p>	<p>Olulisemad päevauudised, nende edastamine kaaslastele.</p>	

	<p>eriliigilistest tekstidest (internet, meedia, teatmeteosed, sõiduplaanid);</p> <p>2) oskab kasutada kodukoha ühistranspordi sõiduplaane;</p> <p>3) mõistab telefoni ja meedia (sh arvutimängud, sotsiaalmeedia, televisioon jmt) otstarbeka kasutamise vajalikkust ning teab võimalikke riske;</p>	<p>Teatmeteosed, Internet (kodukoha tuntumate paikade ja inimeste kohta lühiinfo hankimine ja edastamine koostegevuses). Transport kodukohas, kodukoha ümbruses (orienteerumine sõiduplaanides, teabe hankimine; sõidusoodustused). Telefoni ja meedia (sh arvutimängud, sotsiaalmeedia, televisioon jmt) otstarbeka kasutamise vajalikkus, teab võimalikke riske.</p>	
<p>INIMENE, SÄÄSTLIKKUS JA TURVALISUS</p>	<p>1) teab kodukeemia ja ravimite väärkasutuse tagajärgi ja selle ennetamise võimalusi;</p> <p>2) kirjeldab peamisi tule- ja veeohutuse nõudeid ning käitumisstrateegiaid vastavate õnnetusjuhtumite korral.</p>	<p>Kodukeemia kasutamine (WC, vanni, pliidi ja akna puhastamine), piktogrammide pakendil, kodukeemia väärkasutuse võimalikud tagajärjed. Tulekahju tekkimise ohud koduses majapidamises: ohuolukorra hindamine, tulekahju kustutamine (esmaste tulekustutusvahendite kasutamine, hädaabi). Ohutusnõuded ujumisel ja veesõidukite kasutamisel,</p>	

		päästevahendite kasutamine.	
--	--	-----------------------------	--

Õpilane:

- 1) märkab ja jätab suhtlemisel meelde kaaslaste seisukohti, eristab kohast ja kohatut käitumist/suhtlemist;
- 2) analüüsib ja hindab õpetaja suunamisel enda ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ja käitumist (käitumise eesmärk, põhjus–tagajärg suhe);
- 3) kasutab tuttavates olukordades suhtlemissituatsioonist, -partnerist ja -eesmärgist lähtuvalt erinevaid väljendusviise;
- 4) mõistab vabandamist kui oma süüst/eksimusest arusaamist ja kahetsemist;
- 5) kirjeldab ja hindab plaanile toetudes oma huvisid ja toimetulekut koolis (õnnestumised, raskused jms);
- 6) teab inimese organismi üldist ülesehitust, tunneb joonisel inimfiguuris ära elutähtsad organid;
- 7) nimetab ebatervisliku toitumise võimalikke tagajärgi, oskab valida erinevate toitude hulgast tervisele kasulikke;
- 8) teab murdeega seotud muutusi inimese kehas ja käitumises, mõistab arengu individuaalsust;
- 9) kirjeldab uimastite mõju organismile ja käitumisele;
- 10) hoolitseb oma välimuse eest ja valib olukorrale vastavad rõivad;
- 11) koostab õpetaja juhendamisel kodu korrashoiuga seotud tegevuste plaani (tööde järjekord, vahendid, tööjaotus);
- 12) hangib õpetaja juhendamisel teavet kaaslastelt (küsimuste esitamine) ja eriliigilistest tekstidest (internet, meedia, teatmeteosed, sõiduplaanid);
- 13) oskab kasutada kodukoha ühistranspordi sõiduplaane;
- 14) mõistab telefoni ja meedia (sh arvutimängud, sotsiaalmeedia, televisioon jmt) otstarbeka kasutamise vajalikkust ning teab võimalikke riske;
- 15) teab kodukeemia ja ravimite väärkasutuse tagajärgi ja selle ennetamise võimalusi;
- 16) kirjeldab peamisi tule- ja veeohutuse nõudeid ning käitumisstrateegiaid vastavate õnnetusjuhtumite korral.

Õpitulemused 7. klassis

TEEMA	ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU	PRAKTILISED TÖÖD, ÕPIPROJEKTID, ÕPPETEGEVUS VÄLJASPOOL KLASSIRUUMI
MINA ISE	1)teadvustab oma positiivseid	Mina-pilt: positiivsed ja negatiivsed	

	<p>ja negatiivseid iseloomujooni (3–4), oskab õpetaja suunamisel nimetada negatiivsete omaduste parandamise võimalusi; 2) teadvustab oma positiivseid ja negatiivseid iseloomujooni (3–4), oskab õpetaja suunamisel nimetada negatiivsete omaduste parandamise võimalusi; 3) kirjeldab ja hindab plaani abil oma ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ning käitumist (motiivid, tingimused, tulemused; reageerimine (eba)õnnestumisele jms);</p>	<p>iseloomuomadused, sarnasused ja erinevused kaaslastega; negatiivsete omaduste parandamisvõimalused. Enesehinnang (erineva enesehinnanguga inimeste käitumine, minu ja kaaslaste reageeringud kiitusele, laitusele, õnnestumisele, ebaõnnestumistele jms; hinnangud reageeringutele, käitumisele; võimalikud lahendused).</p>	
<p>SUHTLEMINE EAKAASLASTE JA TÄISKASVANUTE GA</p>	<p>1) selgitab ja kaitseb õpetaja suunamisel oma seisukohti, mõistab suhtluspartnerite seisukohtade võimalikku sarnasust ja erinevust, oskab reageerida kohatule käitumisele; 2) kirjeldab ja hindab plaani abil oma ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ning käitumist (motiivid, tingimused, tulemused;</p>	<p>Suhtlussituatsioonide kirjeldamine oma ja teise positsioonilt; suhtluspartneri soovide, kavatsuste variatiivsed väljendusviisid; hinnang suhtluspartnerite käitumisele (motiivid, tingimused, tulemused); eriarvamused (oma seisukohtade selgitamine ja kaitsmine, nõustumine</p>	

	<p>reageerimine (eba)õnnestumisele jms);</p> <p>3)järgib viisakusreegleid, teeb kaaslastele ettepanekuid, vastab nii positiivsetele kui ka negatiivsetele ettepanekutele situatsioonile vastavaid moraalinorme ja käitumisreegleid arvestades;</p> <p>4)väärtustab (lähi)suhetes sallivust, hoolivust, abistamist ja lugupidamist;</p> <p>5)koostab oma tegevuste kohta nädalaplani (tegevuste ajaline järjekord, oma soovide ja võimalustega arvestamine)</p>	<p>kaaslastearvamusega); konfliktide lahendamise võimalused.</p> <p>Suhtlussituatsioonid ja -strateegiad: agressiivne ennastkehtestav ja alistuv käitumine; süüdistamine, kriitika; iroonia, must huumor.</p> <p>Arusaamatused ja konfliktid kodus, sõprade vahel.</p> <p>Iseloomujooned ja käitumine, mida sõprades, sh vastassugupooles hinnatakse.</p> <p>Noormehe ja neiu omavaheline suhtlemine (kaaslane kinos, teatris, peol: kutsumine, nõustumine ja keeldumine, alternatiivsete ettepanekute esitamine, kaaslasega arvestamine jne).</p>	
SEKSUAALSUS JA LÄHEDUS	<p>1)mõistab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust; teab, kust leida infot noorte nõustamisteenuste kohta;</p> <p>2)väärtustab (lähi)suhetes sallivust, hoolivust, abistamist ja lugupidamist;</p>	<p>Armumine. Sõprus, armumine, armastus, käimine. Oma tunnete väljendamine, tunnetest rääkimine, lähedus, aja koosveetmine, ühised tegevused.</p> <p>Seksuaalsuse trepp ja arengu individuaalsus.</p>	

	<p>3) oskab endale ja teistele ohtlikes situatsioonides ütelda „ei“ ning vajaduse korral abi kutsuda; demonstreerib õpituatsioonis hädaabi numbrile helistades olulise teabe andmist;</p>	<p>Seksuaalsuhted: partnerite valmisolek, seksuaalsuhtest keeldumine, selle edasilükkamine; vastutus seoses seksuaalelu alustamisega, noorte nõustamisteenused.</p> <p>Mittesobilik seksuaalne käitumine, ahistamine, käitumine seksuaalse ahistamise korral. Kutse esitamine ning ebaseeldivale kutsele vastamine</p>	
MINU TERVIS	<p>1) kirjeldab, kuidas hoolitseda oma tervise eest (toitumine, kehaline aktiivsus, puhkamine, tervist kahjustavate tegevuste vältimine, arstiabi);</p> <p>2) oskab endale ja teistele ohtlikes situatsioonides ütelda „ei“ ning vajaduse korral abi kutsuda; demonstreerib õpituatsioonis hädaabi numbrile helistades olulise teabe andmist;</p> <p>3) hangib õpetaja juhendamisel teavet teistelt inimestelt ning erinevatest infoallikatest; edastab kaaslastele teavet (abiks kavapunktid);</p>	<p>Minu toiduvalik ja seda mõjutavad tegurid, mitmekesise toidu tähtsus. Kehaline aktiivsus tervise tugevdajana (kehalise aktiivsuse vormid, võimalused koolis, kodukohas). Arsti (kiirabi, perearsti, hambaarsti) poole pöördumine (registratuur, vestlus vastuvõtul, konsultatsioon telefoni teel). Tuntumad ravimtaimed (korjamine, säilitamine, apteegist ostmine; kasutamine). Enamlevinud nakkushaigused,</p>	

		<p>nende levimise viisid, HIV ja AIDS.</p> <p>Esmaaabi mao- ja puugi hammustuse korral.</p> <p>Uimastite tarbimise enamlevinud põhjused noorte hulgas. Käitumine uimastitega seotud olukordades, abikutsumine.</p>	
TÖÖ JA RAHA	<p>1) mõistab ja oskab kirjeldada töö tähtsust (tulemus, eesmärk, tingimused);</p> <p>2) oskab nimetada oma pere olulisemaid sissetuleku- ja kuluallikaid;</p>	<p>Töö lapse ja täiskasvanu elus (tööde liigid, töö tulemus, eesmärk, tingimused; kohusetunne ja vastutus tulemuste eest). Minu pere sissetulekud (palk, tootmine, toetused). Minu pere väljaminekud (eluase, toit, riided, transport, meelelahutus).</p>	
ARUKAS TARBIMINE	<p>1) teab jäätmete individuaalseid ja ühiskondlikke käitlemisvõimalusi ja -viise; oskab jäätmeid sorteerida</p>	<p>Jäätmekäitlus maal ja linnas (era- ja kortermajad; prügilad). Prügi käitlemist reguleerivad piktogrammide pakenditel. Reklaampakkumised (telefoni teel pakutavad kaubadteenused; reklaamlehed postkastis jms), nõustamine, keeldumine</p>	

<p>TEAVE JA INFOVAHETUS</p>	<p>1) nimetab sidepidamise viise tänapäeval ja minevikus, kasutab otstarbekalt tänapäevaseid sideteenuseid (e-kirjavahetus, telefon, internet, sotsiaalmeedia); oskab kirjutada e-kirja; 2) teadvustab internetisuhtluses valitsevaid ohte ning mõistab, millist informatsiooni enda ja teiste kohta on sobilik ja turvaline avaldada; 3) oskab endale ja teistele ohtlikes situatsioonides ütelda „ei“ ning vajaduse korral abi kutsuda; demonstreerib õpitu situatsioonis hädaabi numbrile helistades olulise teabe andmist;</p>	<p>Isikut tõendav dokument (ID-kaart, pass), selle muretsemine ja kasutamine. Isikuandmete turvaline hoidmine. Enda ja teiste kohta info edastamine Internetis, sellega kaasnedes võivad ohud ja ohtude vältimine. Kirjavahetus (kirja saatmine Eesti piires ja välismaale; tähtud kiri; e-kiri, e-kaart; kirjavahetus tänapäeval ja minevikus). Telefon (telefoniraamatu kasutamine; infotelefon; sidepidamine tänapäeval ja minevikus). Hädaabi kutsumine erinevate õnnetusjuhtumite korral. Juhtumid, kus tuleb pöörduda politseisse.</p>	
<p>KODU JA KODUKOHT</p>	<p>1) koostab oma tegevuste kohta nädalaplani (tegevuste ajaline järjekord, oma soovide ja võimalustega arvestamine); 2) hangib õpetaja juhendamisel teavet teistelt inimestelt ning erinevatest infoallikatest; edastab</p>	<p>Eestimaal elavad teised rahvused; kultuurilise mitmekesisuse rikastav roll, sallivus teiste rahvuste ja kultuuride suhtes. Oma tuba: toa plaan, toa sisustamine ja</p>	

	<p>kaaslastele teavet (abiks kavapunktid);</p>	<p>korrashoid. Kodu kaunistamine tähtpäevadeks (seos peretraditsioonidega). Vaba aja ja tegevuste planeerimine (võimalused ja pakkumised kodukohas ja lähiümbruses jne), tegevuste mitmekesisus. Matk, ekskursioon kodukohas, koduümbruses (planeerimine koostegevuses: info otsimine vaatamisväärsuste kohta, valikute tegemine, ettevalmistuste planeerimine (sh reisikoti pakkimine); kirjalik meespea kaaslastele; plaani tutvustamine ja põhjendamine jms). Noorteüritused, -peod (kodused peod; kooli-, linna- jm peod: käitumine, riskid). Peo praktiline planeerimine sünnipäeva ja klassiõhtu näitel. Reisimine, erinevad transpordivaherndid, hääletamine (eelised võrreldes ühistranspordiga, riskid).</p>	
--	--	---	--

Õpilane:

- 1) selgitab ja kaitseb õpetaja suunamisel oma seisukohti, mõistab suhtluspartnerite seisukohtade võimalikku sarnasust/erinevust, oskab reageerida kohatule käitumisele;
- 2) teadvustab oma positiivseid ja negatiivseid iseloomujooni (3–4), oskab õpetaja suunamisel nimetada negatiivsete omaduste parandamise võimalusi;
- 3) kirjeldab ja hindab plaani abil oma ja kaaslaste emotsionaalseid seisundeid ning käitumist (motiivid, tingimused, tulemused; reageerimine (eba)õnnestumisele jms);
- 4) järgib viisakusreegleid, teeb kaaslastele ettepanekuid, vastab nii positiivsetele kui ka negatiivsetele ettepanekutele situatsioonile vastavaid moraalnorme ja käitumisreegleid arvestades;
- 5) väärtustab (lähi)suhetes sallivust, hoolivust, abistamist ja lugupidamist;
- 6) kirjeldab, kuidas hoolitseda oma tervise eest (toitumine, kehaline aktiivsus, puhkamine, tervist kahjustavate tegevuste vältimine, arstiabi);
- 7) oskab endale ja teistele ohtlikes situatsioonides ütelda „ei“ ning vajaduse korral abi kutsuda; demonstreerib õpituatsioonides hädaabi numbrile helistades olulise teabe andmist;
- 8) mõistab seksuaalsuse olemust ja seksuaalse arengu individuaalsust; teab, kust leida infot noorte nõustamisteenuste kohta;
- 9) koostab oma tegevuste kohta nädalaplani (tegevuste ajaline järjekord, oma soovide ja võimalustega arvestamine);
- 10) hangib õpetaja juhendamisel teavet teistelt inimestelt ning erinevatest infoallikatest; edastab kaaslastele teavet (abiks kavapunktid);
- 11) nimetab sidepidamise viise tänapäeval ja minevikus, kasutab otstarbekalt tänapäevaseid sideteenuseid (e-kirjavahetus, telefon, internet, sotsiaalmeedia); oskab kirjutada e-kirja;
- 12) teadvustab internetisuhtluses valitsevaid ohte ning mõistab, millist informatsiooni enda ja teiste kohta on sobilik ja turvaline avaldada;
- 13) mõistab ja oskab kirjeldada töö tähtsust (tulemus, eesmärk, tingimused);
- 14) oskab nimetada oma pere olulisemaid sissetuleku- ja kuluallikaid;
- 15) teab jätmete individuaalseid ja ühiskondlikke käitlemisvõimalusi ja -viise; oskab jätmeid sorteerida.

Õpitulemused 8. klassis

TEEMA	ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU	PRAKTILISED TÖÖD, ÕPIPROJEKTID, ÕPPETEGEVUS VÄLJASPOOL KLASSIRUUMI
KÄITUMINE RÜHMAS	1) arvestab ühistegevuses	Rühmakäitumine: Erinevad rühmad ja	

	<p>suhtluspartnerite erinevate (sh vastandlike) arvamustega;</p> <p>2) annab hinnangu oma ja kaaslaste käitumisviiside kohasusele situatsioonis; pakub õpituatsioonis lahendusi;</p> <p>3) teab rühma mõju inimese käitumisele ja demonstreerib õpituatsioonis oskust keelduda tegevusest, mis kahjustab teda ennast ja teisi;</p>	<p>rollid. Reeglid ja normid rühmas. Inimsuhteid toetavad reeglid ja normid. Rühma kuulumine, selle positiivsed ja negatiivsed küljed. Hoolivus rühmas. Rühma surve ja toimetulek sellega. Sõltumatus, selle olemus. Autoriteet.</p>	
LÄHISUHTED JA PEREKOND	<p>1) väärtustab lähisuhteid, oskab kontakti luua ning teab, kuidas suhteid hoida; tunneb ära lähisuhtevägivalla;</p> <p>2) teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid (sh rasedusest hoidumine) ja mõistab seksuaalelu alustamisega seotud vastutust; eristab lubatud ja lubamatut seksuaalkäitumist;</p> <p>3) nimetab oma emotsioone ja teab erinevaid võimalusi emotsioonide reguleerimiseks</p>	<p>Noormehe ja neiu omavaheline suhtlemine. Ajutised ja püsivad suhted, suhte loomine ja hoidmine, vastastikune usaldus, suhet kahjustavad faktorid, lahkuminek. Seksuaalsuse olemus ja arengu individuaalsus, seksuaalvähemused. Seksuaalkäitumine ja vastutus: sobiv ja lubamatu seksuaalkäitumine, soovimatu raseduse vältimine; sugulisel teel levivad haigused (levimine,</p>	

		<p>mõju tervisele, ravi, ennetamine); nõustamisteenused. Lapsevanemaks saamine: füüsiline ja sotsiaalne küpsus. Peremudelid (perekond, üksikpered, kasu- ja hoolduspered): pereliikmete roll perekonnas (vrdl minevikuga), kohustused ja vastutus. Nooremate õdede-vendade eest hoolitsemine, nendega tegelemine, sh mängimine. Praktilises tegevuses nooremate õpilaste abistamine, neile tegevuste ja mängude planeerimine ning läbiviimine.</p>	
<p>TERVISE HOIDMINE</p>	<p>1) kirjeldab peamisi tervist tugevdavaid ja toetavaid tegureid; teab ja oskab igapäevaelus teha tervislikke valikuid seoses oma füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervise; 2) teab tervisliku toitumise, kehalise aktiivsuse ja unerežiimi põhimõtteid ning mõistab nende rakendamise olulisust igapäevaelus;</p>	<p>Tervise füüsiline, vaimne, sotsiaalne ja emotsionaalne aspekt. Tervisenäitajad. Tervisliku eluviisi komponendid, endale sobiliku tervisliku toitumise ja kehalise aktiivsuse leidmine. Südame-veresoonkonna haiguste ja pahaloomuliste kasvajat</p>	

	<p>3) kirjeldab oma tervislikku seisundit, oskab pöörduda abi saamiseks arsti poole (registreerimine vastuvõtule, kojukutse, hädaabi);</p> <p>4) teab, mida tähendab ravikindlustus ning oskab nimetada tervishoiuteenuseid;</p> <p>5) teab ja leiab olulisi infoallikaid tervise teabe, nõustamis- ja kriisiabi võimaluste kohta kodukohas või selle lähiümbruses; teab, millal ja kuidas pöörduda õiguskaitseorganite poole;</p>	<p>põhjused ning ennetamine tervisliku eluviisiga. Tervist hoidvate valikute tegemine. Inimese elukaar ja selle perioodid, põhivajadused eluperioodidel (põhivajaduste rahuldamatus, mõju inimese käitumisele, suhtlemisele, tundemaailmale). Arstiabi kodukohas (lähinaabruses): meditsiinasutused ja nende otstarve; perearst ja eriarstid, kojukutse telefoni teel; tervisekindlustus; tervise- ja puhkekeskused. Tervishoiu ja sotsiaalsüsteem Eestis. Koduapteek (sisu, kasutamine, ravimipakendi teabeleht). Esmaabi lämbumise, põrutuse korral. Väsimus, stress, depressioon (tundemärgid, nõustamis- ja kriisiabi). Tervisealased infoallikad, nende kasutamine ja usaldusväärsus.</p>	
--	--	--	--

		<p>Kaitseüstimine haiguste ennetamise eesmärgil (lastehaigused, gripp, puugihammustustega kaasnevad haigused); kaitseüstimine enne välisreisi. Allergia: peamised allergiaallikad, allergilised reaktsioonid, meditsiiniline abi</p>	
RISKIKÄITUMINE	<p>1) teab ja leiab olulisi infoallikaid tervise teabe, nõustamis- ja kriisiabi võimaluste kohta kodukohas või selle lähiümbruses; teab, millal ja kuidas pöörduda õiguskaitseorganite poole;</p> <p>2) mõistab riskikäitumisega kaasnevaid ohtusid liikluses, vees, toitumisel, nutivahendite kasutamisel, uimastite omamisel ja tarbimisel;</p>	<p>Toimetulek vägivallaga (vägivalla vormid, vägivallast hoidumine, vägivallaga toimetulek, hinnang individuaalsele ja rühmakäitumisele; nõustamis- ja kriisiabi kodukohas). Kuriteo ohvriks langemine, pöördumine õiguskaitseorganite poole. Seksuaalvägivald, valehäbi, ohvriabi. Uimastid ja kuritegevus; uimastitega seotud seaduste põhipunktid. Uimastite tarvitamisega seotud tervise-, sotsiaalsed ja juriidilised riskid; sõltuvuse kujunemine. Käitumine</p>	

		uimastitega seotud situatsioonides, esmaabi.	
INIMENE JA VÄLIMUS	1)hoolitseb oma riiete eest ja valib olukorrale sobiva riietuse; teab riiete hooldusmärkide tähendusi;	Eakohane igapäevane ja pidulik riietus, aksessuaarid (nt koolilõpupidu); taaskasutus. Rõivaste ja jalatsite hooldus: hooldusmärgid.	
INIMENE JA TEAVE	1) teab ja leiab olulisi infoallikaid;	Kohalik ajaleht. Eestis ilmuvad ajalehed ja ajakirjad; ajakirjanduse tellimine. Uudisteportaalid internetis, internetis leiduva informatsiooni varieeruv kvaliteet.	
INIMESED, ASJAD, RAHA	1)teab erinevaid pangaja e-teenuseid ning vastavaid veebikeskkondi;	Arve avamine pangas; hoiuse igapäevane kasutamine (sularahaautomaat jne). Maksete liigid kodus majapidamises, maksete tasumise võimalused, täpsus. Igapäevased sisseostud: ostukoha valik (kauplus, turg jms); kulude planeerimine päevaks, nädalaks; ostutoimingud. Ühiskondliku toitlustamise asutused (menüü, arve, käitumisetikett (sh kaaslase	

		kutsumine); toidu kojutellimine). Kataloogikaubandus (tellimine, riskid, kauba tagastamine).	
EDASIÕPPIMISE VÕIMALUSED	1) teadvustab oma võimete, teadmiste ja oskuste tugevaid ja nõrku külgi; 2) teab sobiva elukutse omandamise võimalusi.	Eneseanalüüs (töölased huvid, võimed, oskused, isiksuseomadused). Jätkuõppevõimalused (erialad, õppeasutused).	

Õpilane:

- 1) arvestab ühistegevuses suhtluspartnerite erinevate (sh vastandlike) arvamustega;
- 2) annab hinnangu oma ja kaaslaste käitumisviiside kohasusele situatsioonis; pakub õpituatsioonis olukordadele sobivaid lahendusi;
- 3) teab rühma mõju inimese käitumisele ja demonstreerib õpituatsioonis oskust keelduda tegevusest, mis kahjustab teda ennast ja teisi;
- 4) nimetab oma emotsioone ja teab erinevaid võimalusi emotsioonide reguleerimiseks;
- 5) kirjeldab peamisi tervist tugevdavaid ja toetavaid tegureid; teab ja oskab igapäevaelus teha tervislikke valikuid seoses oma füüsilise, vaimse ja sotsiaalse tervisega;
- 6) teab tervisliku toitumise, kehalise aktiivsuse ja unerežiimi põhimõtteid ning mõistab nende rakendamise olulisust igapäevaelus;
- 7) kirjeldab oma tervislikku seisundit, oskab pöörduda abi saamiseks arsti poole (registreerimine vastuvõtule, kojukutse, hädaabi);
- 8) teab, mida tähendab ravikindlustus ning oskab nimetada tervishoiuteenuseid;
- 9) väärtustab lähisuhteid, oskab kontakti luua ning teab, kuidas suhteid hoida; tunneb ära lähisuhtevägivalla;
- 10) teab turvalise seksuaalkäitumise põhimõtteid (sh rasedusest hoidumine) ja mõistab seksuaalelu alustamisega seotud vastutust; eristab lubatud ja lubamatut seksuaalkäitumist;
- 11) teab ja leiab olulisi infoallikaid tervise teabe, nõustamis- ja kriisiabi võimaluste kohta kodukohas või selle lähiümbruses; teab, millal ja kuidas pöörduda õiguskaitseorganite poole;
- 12) mõistab riskikäitumisega kaasnevaid ohtusid liikluses, vees, toitumisel, nutivahendite kasutamisel, uimastite omamisel ja tarbimisel;
- 13) hoolitseb oma riiete eest ja valib olukorrale sobiva riietuse; teab riiete hooldusmärkide tähendusi;
- 14) teab erinevaid panga- ja e-teenuseid ning vastavaid veebikeskkondi;

- 15) teadvustab oma võimete, teadmiste ja oskuste tugevaid ja nõrku külgi;
 16) teab sobiva elukutse omandamise võimalusi.

Õpitulemused 9. klassis

TEEMA	ÕPITULEMUSED	ÕPPESISU	PRAKTILISED TÖÖD, ÕPIPROJEKTID, ÕPPETEGEVUS VÄLJASPOOL KLASSIRUUMI
LÄHISUHTED	<p>1) valib suhtlemisviisi vastavalt olukorrale ja kasutab asjakohaseid suhtlemise osaoskusi (kuulab vestluspartnerit, esitab küsimusi, selgitab oma seisukohti, otsib lahendust erimeelsustele, tunnistab oma eksimusi);</p> <p>2) hindab oma ja kaaslaste käitumise vastavust ühiskonnas kokkulepitud normidele ja reeglitele;</p> <p>3) teab erinevaid peremudeleid ning kirjeldab pereliikmete rolli ja vastutust perekonnas;</p> <p>4) teab kooselu reegleid ja norme toetavates inimsuhetes, väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet;</p> <p>5) mõistab lapse saamisega seotud vastutust, kirjeldab lapse arengut ja vanemate rolli lapse</p>	<p>Lähisuhted, suhete alustamine ja hoidmine, vastutus ja austus.</p> <p>Kooselu, abiellumine ja pere loomine.</p> <p>Raseduse planeerimine; loote areng; loote ja ema tervist hoidev käitumine. Lapse sündimine: ettevalmistused imiku hooldamiseks; sünnijärgsed kohustused (nimepanek, tervisekindlustus, meditsiiniline kontroll jms); kohaliku omavalitsuse ja riiklikud toetused.</p> <p>Lapse saamisega seotud (lisa)kulutused (peamised kuluartiklid lapseas), lapse hooldamisele kuluv aeg. Puudega laps. Imikuja lapseiga</p>	

	<p>kasvamisel; teab peamisi pere ja laste elu reguleerivad seadusi ja sotsiaaltoetusi;</p>	<p>(peamised arengutingimused, suhtlemine lapsega, lapse õigused (alus)haridusele). Lapse arendamine-õpetamine (eakohased mänguasjad, raamatud jms); mängude õpetamine noorematele õpilastele.</p> <p>Peretülid ja –vägivald (tagajärjed, lahendused, valehäbi, nõustamis- ja kriisiabi). Uimastite tarbija perekonnas: mõju majanduslikule olukorrale, suhetele. Kohalikud ja üldriiklikud nõustamis- ja ravivõimalused. Lahutus, lahuselava vanema kohustused lapse kasvatamisel.</p>	
EELARVE PLANEERIMINE	<p>1)oskab planeerida raha teenimise ja kulutamisega seotud tegevusi; 2)teab riigi toimimise üldisi põhimõtteid (tervishoiusüsteem, maksud jm); 3) oskab küsida teavet kaasinimestelt ja kasutada info leidmiseks erinevaid teabeallikaid.</p>	<p>Pere sissetulekud (palk, toetused). Igapäevaste kulutuste planeerimine (eluase, toit, riietus, transport, vaba aeg); kulutuste kasv perekonna suurenemisel (sh lemmiklooma võtmisel). Suurte väljaminekute planeerimine (soovid, võimalused, riskid:</p>	

		<p>raha säästmine ja hoiustamine, järelmaks, krediit, laen, liising).</p> <p>Kaupade-teenuste garantii (müüjalt teabe hankimine, garantii võimaluste-tingimuste kohta).</p>	
ELUASE	<p>1) kirjeldab eluaseme omandamise, sisustamise ning hooldamisega seotud vajadusi, võimalusi, ohtusid ja kohustusi;</p> <p>2)oskab küsida teavet kaasinimestelt ja kasutada info leidmiseks erinevaid teabeallikaid</p>	<p>Eluaseme liigid, eluaseme otsimine, arvestades pere vajadusi ja võimalusi (müügikuulutused, kinnisvarafirmad).</p> <p>Üürileping, selle tingimused (üürniku õigused ja kohustused, „halva” lepingu ohud).</p> <p>Eluaseme sisustuse planeerimine: hädavajalik sisustus, sisustuse hankimise (ostude) järjekord, ratsionaalne paigutus, kujundusdetailid.</p> <p>Eluaseme, olmetehnika soetamine, hooldus ja remont: teabe hankimine võimaluste, tingimuste ja abiteenuste kohta (müüja, telefoniraamat, kasutusjuhend jne)</p>	
KARJÄÄRI PLANEERIMINE	<p>1)hindab nõustaja suunamisel oma võimeid, teadmisi, oskusi, jätkuõppe</p>	<p>Jätkuõppevõimalused , valikute tegemine, arvestades huvisid, võimeid ja</p>	

	<p>võimalusi ja tingimusi ning teeb enda jaoks sobiva karjäärivaliku;</p> <p>2) teab oma peamisi õigusi ja kohustusi töötajana, nimetab info ja abi saamise võimalusi tööõigusega seotud küsimustes;</p> <p>3) mõistab lepinguta töötamise ja ümbrikupalgaga seotud riske ja negatiivseid tagajärgi; tunneb töö otsimisel ära inimkaubandusele viitavad märgid;</p> <p>4) oskab küsida teavet kaasinimestelt ja kasutada info leidmiseks erinevaid teabeallikaid.</p>	<p>majanduslikke võimalusi (transport, elamiskulud jms); kutsenõustamine.</p> <p>Kohalik tööhõiveamet, tööturuteenused tööotsijale, töötus. Töötaja põhilised õigused ja kohustused, lepinguta töötamisega kaasnevad riskid ja tagajärjed, ümbrikupalk. Abi leidmine tööõigusega seotud küsimustes.</p> <p>Inimkaubandus: tööorjus ja prostitutsioon, ohvriks sattumise põhjused, inimkaubandusele viitavad märgid (kuulutuses, tööpakkaja käitumises), ohtude teadvustamine, käitumine ohvriks sattumise korral, ohvriabi.</p>	
--	---	---	--

Õpilane:

- 1) valib suhtlemisviisi vastavalt olukorrale ja kasutab asjakohaseid suhtlemise osaoskusi (kuulab vestluspartnerit, esitab küsimusi, selgitab oma seisukohti, otsib lahendust erimeelsustele, tunnistab oma eksimusi);
- 2) hindab oma ja kaaslaste käitumise vastavust ühiskonnas kokkulepitud normidele ja reeglitele;
- 3) teab erinevaid peremudeleid ning kirjeldab pereliikmete rolli ja vastutust perekonnas;
- 4) teab kooselu reegleid ja norme toetavates inimsuhetes, väärtustab hoolivust, ausust, õiglust ja vastutustunnet;
- 5) mõistab lapse saamisega seotud vastutust, kirjeldab lapse arengut ja vanemate

rolli lapse kasvamisel; teab peamisi pere ja laste elu reguleerivad seadusi ja sotsiaaltoetusi;

6) oskab planeerida raha teenimise ja kulutamisega seotud tegevusi;

7) kirjeldab eluaseme omandamise, sisustamise ning hooldamisega seotud vajadusi, võimalusi, ohtusid ja kohustusi;

8) hindab nõustaja suunamisel oma võimeid, teadmisi, oskusi, jätkuõppe võimalusi ja tingimusi ning teeb enda jaoks sobiva karjäärivaliku;

9) teab oma peamisi õigusi ja kohustusi töötajana, nimetab info ja abi saamise võimalusi tööõigusega seotud küsimustes;

10) mõistab lepinguta töötamise ja ümbrikupalgaga seotud riske ja negatiivseid tagajärgi; tunneb töö otsimisel ära inimkaubandusele viitavad märgid;

11) teab riigi toimimise üldisi põhimõtteid (tervishoiusüsteem, maksud jm);

12) oskab küsida teavet kaasinimestelt ja kasutada info leidmiseks erinevaid teabeallikaid.